בית יעקב

ליטעראַרישער פאַמיליען-זשורנאַל

ארגאַן פאַר די אינטערעסן פון די בית-יעקב-שולן
און ארגאַניזאַציעס בנות-אגודת-ישראל אין פוילן
רעדאַקטאָר: א. ג. פרידמאַן

יאַרגאַנג 8 — נומער 62

— דערשיינט יעדן צווייטן פרייטיק —

ב״ה, לאָדזש פרייטיק פ׳ וארא כ״ז טבת תרצ״א (ליכט צינדן 20 מינוט נאָך 3) Łódź d. 16 Stycznia 1931

הארכיון היהודי

הרב ד״ר מאיר לעמאַן ז״ל

צו זיין הונדערטסטן געבוירן-טאָג — כ״ה טבת תקצ״א — תרצ״א

דעם היינטיקן מיטוואָך כ״ה טבת איז געוואָרן הונדערט יאָר זייטן געבוירן ווערן פון גרויסן קעמפער פאַרן טראַדיציאָנעלן יידנטום אין דייטשלאַנד הרה״ג ד״ר מאיר לעמאַן ז״ל. זיין גאַנץ לעבן איז געווען איין המשך פון מסירת-נפשדיקן קאַמף קעגן דער רעפאָרם און פריי-גייסט וואָס האָט דעמאָלט אַרומגעכאַפּט די יידישע מאַסן אין דייטשלאַנד. און עס איז אים טאַקע געלונגען, אין א געוויסער מאָס צוריקצושטעלן דאָס יידישע לעבן אין דייטשלאַנד אויף רעליגיעז-טראַדיציאָנעלע יסודות.

ארכיון אסופות

ד״ר לעמאַן איז געבוירן געוואָרן כ״ה טבת אין יאָר תקצ״א אין ווערדן. שוין אַלס קינד האָט זיך דער יינגער מאיר אויסגעצייכנט אַלס דער פרומסטער צווישן זיינע ברודער, ער פאַרטיפט זיך אין די כתבי הקודש, אין תנ״ך. דערגרונטעווענדיק דעם גייסטיקן קוואַל פון ספר הספרים. און שוין דעמאָלט האָט ער אָנערקענט דעם רעליגיעזן וועג, אַלס דער איינציק - ריכטיקער וועג, - אויף וועלכן יעדער ייד דאַרף פירן זיין לעבן.

זיין פאָטער גיט אים אַריין אין דער גימנאַזיע אין ווערדן, ווי ער איז באַלד געוואָרן דער אויסגעצייכנטסטער צווישן די תלמידים. און נאָך אייז׳ער ער האָט געענדיקט אַלע אַכט קלאַסן, באַקומט ער אַן אורלויב אויף צוויי יאָר, מיטן רעכט שפּעטער צוצוטרעטן צו דעם מאַטורע-עקזאַמען.

די צווייטע יאָר האָט ער פאַרבראַכט ביים באַוואוסטן תלמוד חכם הרב ד״ר עזריאל הילדעסהיימער ז״ל, וועלכער האָט אין אים אַריינגעגאָסן דעם גאַנצן רייכן קוואַל פון תלמוד. ווערנדיק איינער פון זיינע בעסטע תלמידים, אַזוי, אַז ער האָט זיך אויף אים אויסגעדרוקט: „אַן-אויסדערוויילטער, הויך דערהויבן, וועלכער ציט אַרויס מיט זיין קלאָרן פאַרשטאַנד די שענסטע פערל פון דעם ים התלמוד”. נאָך די צוויי יאָר איז ער צוריקגעקומען קיין ווערדן, און אַן גרויסע פאַרבערייטונג געלענצנד אויסגעהאַלטן דעם עקזאַמען.

אין יאָר תרי״ב איז לעמאַן אַריינגעטרעטן אין בערלינער אוניווערזיטעט, וואו ער שטודירט פילאָזאָפיע און געשיכטע. אין האַרבסט פון זעלבן יאָר באַקומט ער דעם דאָקטאָר דיפּלאָם. אין בערלין האָט זיך לעמאַן ווייטער געפלייסט ביי די למודי קודש ביי הרב ר׳ מיכל לאַנדבערג, פון וועמען ער האָט אין יאָר תרי״ד באַקומען היתר-הוראה.

הרב ד״ר מאיר לעמאן ז״ל

אין בערלין האָט אינצווישן ד״ר לעמאַן געגרינדעט מיט נאָך עטליכע רעליגיעזע סטודענטן אַ פאַראיין צו לערנען תורה מיטן נאָמען „חברה ש״ס”. אַרום דעם פאַראיין האָבן זיך באַלד קאָנצענטרירט מאַסן יונגעלייט. דער דאָזיקער רעליגיעזער סטודענטן-פאַרבאַנד עקזיסטירט נאָך עד היום.

צו יענער צייט איז שוין ד״ר לעמאַן אויך געווען זייער באַרימט אַלס באַגאַבטער דיכטער, זיינע דראַמען, וועלכע ער האָט פאַרפאַסט, האָבן געמאַכט אַ גרויסן רושם אין די דעמאָלטיקע ברייטע

דייטשע ליטעראַרישע קרייזן. דער יונגער ד״ר לעמאַן האָט דעמלט איבערלעבט אין האַרצן אַ שווערן געראַנגל, ער האָט מורא גיהאַט אַז דער וועג. דער דיכטערישער, זאָל אים חלילה נישט אַראָפּ-פירן פון זיין יידישקייט, דער דאָזיקער קאַמף איז גיווען כמעט דער שווערסטער אין זיין לעבן, אָבער גובר גיווען האָט זיין טיפער תורה-באַוואוסטזיין, ער האָט פעסט באַשלאָסן זיך אָבצו-ווענדן פון דער אַלגימיינער ליטעראַטור און איבערגעריסן די באַציאונג מיט אַלע זייגע פּאָריקע באַקאַנטע דיכטערס, און אַוועק פון בערלין, נישט וועלנדיק זיך מיין מיט זיי באַגעגינין (אויס-פירלעך וועגן דעם זע ב״י נומער 54) נאָכ׳ן פאַרלאָזן בערלין האָט זיך ד״ר לעמאַן גינומען ווייטער פאַרטיפן אין ים התלמוד, טראַכטנדיק וועגן אָננעמין אַ רבנות שטעלע.

באַלד איז צו אים גיקומין אַ דעלעגאַציע פון רעליגיעזע יידן אין מאַינץ וועגן איבערנעמין דאָרט דאָס רבנות.

מאַינץ, די אַלטע חשובע יידישע קהלה, יועלכע איז גיווען באַ-רימט אין דער גאַנצער יידישער וועלט מיט אירע תורה-אויטאָ-ריטעטן, איז אין יענער צייט צוליב דער רעפאָרמאַטישער באַוועגונג גיוואָרן אַ פולשטענדיקע גייסטיקע חורבה, און פון גאַנצן יידנטום איז גיבליבן נאָר אַ קליינע צאָל אָנגיזעענע תלמידי חכמים, וועלכע האָבן זיך גיגרינדעט אַ באַזונדערע „רעליגיאָנס גימיינשאפט״, און אָט האָבן זיי גיזוכט אַ פּאַסיקן קאנדידאַט אַלס זייער רב און פרעדיגער, האָבן זיי אויסגיקליבן די קאַנדידאַטור פון ד״ר מאיר לעמאַן.

ד״ר לעמאַן האָט די איינלאַדונג אָנגינומין, אַלט זייענדיק אין-גאַנצן 23 יאָר, נישט קוקנדיק אויפן קליינים גיהאַלט וואָס זיי האָבן אים פאַרשפּראָכן. אין זיין ענטפער צו זיי פאַרלאַנגט ער בלויז: „אַ קליינע וואוינונג. און אויב מעגלעך, מיט אַ קליין גערטנדל״.

אָנקומנדיק קיין מאַינץ האָט זיך ד״ר לעמאַן באַלד גיוואָרפן אין שווערער מלחמה קייגן די רעפאָרמאַטאָרן, ער האַלט פייערדיקע דרשות, און אַ דאַנק זיין ג–ט גיבענטשטער באַגאַבונג איז אים גילונגען צו גיוואונין די הערצער פון אַלע זיינע צוהערער, ער גרינדעט רעליגיעזע שולן אין גייט אַליין אַרום בעטן די עלטערן זיי זאָלן שיקן זייערע קינדער אין דער שול.

ד״ר לעמאַן באַגניגנט זיך נישט בלויז מיט מאַינץ, נאָר פאָרט צום אויך אין אַנדערע שטעט, וועקט און מוטיקט די איבער-גיבליבינע אָרטאָדאָקסישע יידן, ער אָרגאַניזירט זיי אונטער איין פאָן, אַז זיי זאָלן קענין עפענטלעך אַרויסטרעטן אין קאַמף מיט דער רעפאַרמאַטאָרישער מהגה.

ארכיון אסופות

ערשט דאַמאָלט האָט זיך אָנגיהויבן אַרויסוויזן וויפיל יידיש התלהבות עס פלאַמט אין האַרצן פון דעם דאָזיקן הייסן ייד. וואָס הייסט מאיר לעמאַן.

אָבער אויך די רעפאָרמאַטאָרישע פירער האָבן נישט גירוט, מיט דער הילף פון דער רעגירונג האָבן זיי פאַרווערט דעם ד״ר לעמאַן צו האַלטן זיינע רעפעראַטן, וואָרן לויטן מלוכה-גיזעץ האָט דאָס רעכט דערצו גיהאַט נאָר דער אָפיציעלער רב, און ד״ר לעמאַנ-ס שטעלע האָט דאָך נישט גיטראָגן קיין אַמטלעכן כאַראַקטער, ווייל גיזעצלעך האָט עקזיסטירט בלויז איין יידישע קהלה, דאָס איז גיווען די רעפאָרמאַטאָרישע.

ס-איז דעריבער אויסגיקומין דעם ד״ר לעמאַן, אַז אַלץ וואָס ער האָט מיט אַזוי פיל מסירת-נפש גישאַפן זאָל חלילה חרוב ווערן. אָבער זיין מוט האָט אים גישטאַרקט און מיט איבערמענטשלעכע אַרבייט און ענערגיע האָט ער אויפסניי זיך גיוואָרפן אין קאַמף מיט די שונאי הדת, ער האָט פּאַראינטערעסירט מיטן גאַנצן ענין דעם פאַרלעמענט, ווי אויך די רעגירונג, ביז ס-איז אים גילונגען אַ דורכצופירן אַ גיזעץ: אַז די אָרטאָדאָקסיע האָט דאָס רעכט צו בילדן באַזונדערע קהלות, הגם זי איז אַ מיעט, און צו אַנג-אַזשירן אַן-אייגינים רב וועלכער האָט דאָס רעכט אויסצופירן אַלע פונקציעס פון אַ אָפיציעלן רב.

אויפן יסוד פונים נייעם גיזעץ האָבן זיך גיגרינדעט אין פיל שטעט באַזונדערע אָרטאָדאָקסישע קהלות, אויפנעמנדיק עכט-רעליגיעזע רבנים, וועלכע עס איז גילונגען, אין אַ גיוויסער מאָס, אָפּצוראַטעווען דאָס אשכנזישע יידנטום פון גייסטיקן אונטערגאַנג.

צום ווייטערן קאַמף קייגן די רעפאָרם, האָט אָבער גיפעלט דאָס שטאַרקסטע כלי-זין מיט וועלכן דער געגנער האָט זיך באַנוצט, נעמלעך, די פּ ר ע ס ע. די יידישע פרעסע האָט זיך איגאַנצן גיפונען אין זייערע הענט, זייענדיק שטאַרק פאַרשפּרייט צווישן די יידן אין דייטשלאַנד, און די רעפאָרמער האָבן דורך דעם גיהאַט די מעגלעכקייט צו פּראָפּאַגאַנדירן זייערע אידעען. דאַן האָט ד״ר לעמאַן, אין מאַי 1860, גיגרינדעט דאָס יעצט נאָך עקזיסטירנדע אָרט. וואכנבלאַט, „דער איזראַעליט״ אַלס צענטראַל אָרגאַן פאַרן אָרטאָדאָקסישן יידנטום, פאַרטיידיקנדיק כסדר די אידעאַלן פון דער אָרטאָדאָקסיע, מיט זיינע גייסטרייך-גלענצנדיקע אַרטיקלען האָט ער אָפּגישטויסן די אטאַקיס פון די געגנער, און דער-מיט גישטאַרקט און גיפעסטיקט די אָרטאָדאָקסישע יידן צום קאַמף.

אַ דאַנק דעם „איזראַעליט״ האָט מען אויך, אין דער נישט יידי-שער וועלט אָנגיהויבן רעספּעקטירן די אָרטאָדאָקסיע, זי האָט באַקומין אַ גאַנץ אַנדער אויסזעען, און ביי יעדער ערשיינונג אין יידישן לעבן האָט מען זיך שוין גירעכנט מיט דער מיינונג פון די רעליגיעזע יידן.

הארכיון היהודי

אין „איזרעאליט״ ווייזט זיך פאַר אונדז ד״ר לעמאַן נישט בלויז אַלס הייסער פאַרטיידיקער פון דער אָרטאָדאָקסיע, נאָר אויך אַלס פאַרטיידיקער פון אַלגימיינע יידישע רעכט, ער פירט אַ שאַרפן קאַמף קייגן אַנטיסעמיטיזם. און אָן אויפהער פירט ער אַ ווערטער-מלחמה פאַר די פּאָליטישע רעכט פון די יידן. איבערהויפּט קעמפט ער פאַר די יידן אין רוסלאַנד, און קייגן די פּאָגראָמין.

דער „איזרעאַליט״ האָט אים אויך גיגעבן די מעגליכקייט אויפ-צואוועקן זיין דיכטערישן טאַלאַנט, וועלכן ער האָט, אין זיינע יוגנט יאָרן מקריב גיווען אויפן מזבח פון דער תורה, — ערשט יעצט ווען ד״ר לעמאַן האָט גיקענט שטעלן זיינע דיכטערישע פעאיקייטן אין דינסט פון דת, שרייבט ער אָן פיל צענדליקער פּראַכטפולע-היסטאָרישע יידישע דערציילונגין, מיט אַ פּיעטעט-פולער ליבשאַפט צום טראַדיציאָנעלן יידישן גייסט, וועלכע האָבן שטאַרק באַצויבערט די יידישע יוגנט, און זיינע ליטעראַרישע שאַפונגין ווערן גיליינט מיט גרויס אינטערעס. לעמאַן האָט דער ערשטער גיליגט דעם גרונטשטיין פון דער אָרטאָדאָקסישער פרעסע און ליטעראַטור.

נאָך ביזן היינטיקן טאָג ווערן גיליינט זיינע ליטעראַרישע שאַפונ-גין מיט גרויס אינטערעס פון דער גאַנצער אָרטאָדאָקסישער יוגנט.

כ״ו ניסן תר״ן איז ד״ר לעמאַן נפטר-גיוואָרן. זיין רבי ד״ר עזריאל הילדעסהיימער ז״ל שטייענדיק ביי זיין קבר האָט אויף אים גיקלאָגט: „הלוואי וואָלט די נאַטור גיגאַנגין איר נאַטירלעכן וועג און דער תלמוד וואָלט נישט גישטאָרבן פאַר זיין רבין. דער טייערער נפטר איז גיווען איינער פון מיינע תלמידים, אַ תלמוד, אויף וועלכן איך בין שטאָלץ גיווען מיין גאַנץ לעבן. ער איז מיר נאָענט גיווען דורך משפחה-דיקע באַציאונגין, ער איז אָבער מיר אויך נאָענט גיווען — און דאָס שאַץ איך אַ סך העכער און העכער — אַלס מיין תלמוד, אַלס מיין הערצלעך גיליבטער זון, און איצט מוז איך עס דערלעבן צו שטיין ביים קבר פון מיין ליבן זון״.

זיין השפּעה לעבט און ווירקט ביזן היינטיקן טאָג, זיין נאָמין איז אומפאַרגעסלעך גיבליבן ביים גאַנצן יידישן פאָלק און אין אונדזער היינטיקער מלחמה קייגן די פאַרשידינע פרייע השפעות, איז הרב מאיר לעמאַן ז״ל פאַר אונדז אַ לעבידיקער סימבאָל.!

י. ב. מנדלבוים.

רעדאַקציע-שלוס פאַ־ן קומינדיקן נומע־ שפּעטסטנס

זונטיק פ׳ בשלח

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 062 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

די סדרה וארא

פון שרה שענירער

ביי קיין שום פרשה אין דער תורה, ווערן מיר נישט אזוי פאר-צערט ווי ביי דער היינטיקער סדרה. דאָ ווערט בולט גי-שילדערט די פּיַין, וואָס אונדזערע עלטערן האָבן גיליטן. מיר זעען פאר זיך ווי מ-שלעפּט די בני ישראל צו שרעקלעכער שווערער אַרביט. אַלטע שוואַכע לייט באַקומען שמיץ און דער יאָך איז אומדערטרעגלעך. אין אונדזערע אויערן גרילצט זייער ווײ-גישריי, זייערע דאַרצרייסנדע קולות שפּאַלטן די הימלען און זייערע מיט טרערן-אָנגיפולטע תפלות רירן דעם באַשעפער און ער זאָגט צו משה-ן: „אַצינד וועסטו שוין זעען, וואָס איך וועל טון צו פרעה-ן מיט אַ שטאַרקער האַנט, וועל איך זיי אַרויספירן פון דעם קנעכט-שאַפט-לאַנד".

און אויף פיר אופנים זאָגט ג-ט צו זייער נאָנטער גאולה „והוצאתי", „והצלתי", „וגאלתי" „ולקחתי" — די באַפרייאונג וועט גיין דורך פיר וועגן: „אַרויסציען", „באַשירמען", „אויסלייזן", „נעמען אייך צו מיר". דאָס לעצטע איז דער הויפּט-ציל „לי לעם" מיין פאָלק וועט איר ווערן, ג-טס פאָלק.

אין די לעצטע רייד, באַשטימט שוין ג-ט דעם ריכטיקן באַרוף פון ישראל! יידן זענען נישט עפּיס אַ רעליגיעזע סעקטע. דאָס וואָרט רעליגיע איז בכלל נישט גימיינט דאָס וואָס מיר רופן „תורה". אין דעם וואָרט תורה איז גימיינט, אַז אין אַלע מעשים פון מענטש מוז זיין דאָס ג-טלעכע התגלוה, אנשטאט, וואָס „רעליגיע" איז בלויז אַ פאָרשטעלונג פון מענטש וועגן ג-ט און באַציט זיך נאָר אויף ענינים, וואָס האָבן אַ שייכות פון מענטש צו ג-ט.

*

דאָס פאָלק ישראל האָט אָבער נאָכנישט פאַרשטאַנען, דעם אמתן תכלית פון זיין דאָ-זיין „ולא שמעו אל משה מקוצר רוח"-זיי האָבן זיך נישט צוגיהערט צו משה, צוליבן קורצן אָטים און שווערער אַרביט!

די צרות האָבן זיי נישט דערלאָזט, צו הערן די גאולה-בשורה. דאָס אַרביט-גייעג אויף זיי, האָט אָפּגינומען פון זייער האַרץ דאָס גיפיל פאַר דער באַפרייאונג און נישט גיגעבן די מעגלעכקייט אויפצונעמען וועלכע ס-איז גייסטיקע אידעע.

משה רבינו האָט אָבער נישט גימיינט בלויז די בני ישראל פון יענים דור, זיינע רייד זענען פאַר דער אייביקייט גיזאָגט גיוואָרן, פאַר שפּעטערע דורות. ווי עס ווערט גיזאָגט אין ספר דברים: „נישט נאָר מיט די, וואָס שטיין דאָ שליס איך מיין בונד, נאָר אויך מיט אַלע שפּעטערדיקע דורות פון ישראל".

און דאָס זאָלן מיר זיך פאָרשטעלן. אויך צו אונדז רעט דער יידישער מנהיג משה רבינו. זאָלן מיר אָבער נישט מאַכן דעמזעלבן פעלער ווי אַמאָל, נישט צוצוהערן זיך צו די ג-טלעכע רייד. אויך דאָס היינטיקע גלות איז נישט קיין סך לייכטער ווי דאָס אַמאָליקע מצרישע גלות, נאָך ווייטער זענען מיר עבדים, קנעכט צו פרעמדע פעלקער אין פרעמדע לענדער.

אָבער דאָך, דאַרפן מיר וויסן, אַז דאָס ערגסטע גלות, די גיפער-לעכסטע קנעכטשאַפט, איז דאָס עבדות צו דעם אייגינים „איך" צו די קערפּערלעכע ליידנשאַפטן און די איינגיבילדיטע תאוות די דאָזיקע שקלאַפעריי איז אַ פיל נידריקערע, ווי די, פוגים גאַנצן יידישן גלות.

זאָלן מיר כאַפּן אַ בליק ווי עס האַלט עפּיס מיט אונדזער יידיש-קייט. וויפיל יידישע קינדער ווייסן נישט פון קיין שבת און קיין יום טוב, פון קיין כשרות און פון יעדן יידישן מנהג. ווי גיפאַלן זענען מיר נישט צו קענען זיך אַ קייגנשטעלן די קליינ-לעכע נישטיקע גלוסטינגען, ווי מאָדע, לוקסוס אא"וו, וואָס דאָס אַלץ איז אי עקאָנאָמיש, אי גייסטיק אַ קאַטאַסטראָפע פאַר גאַנץ ישראל.

ליינט נאָר דאָס ביכל „דער פאַרשוואונדענער גן-עדן" און נעמט אויף דאָס וואָס דאָרט ווערט גיזאָגט: די אַלע האַרציקע און ישמת-דיקע ווערטער דאַרפן איבערגיין פון מויל צו מויל און זאָל מען אין יעדן יידישן הויז קענען די גרויסע סכנה פון דער לוקסוס-מגפה.

*

אין דער היינטיקער סדרה גיפונט זיך אויך אַ כאַראַקטעריסטישער פעדאַגאָגישער באַלערונג.

פון די צען מכות, האָט די ערשטע דריי אויסגיפירט אהר-ן און משה. אהרן האָט אַ קלאַפּ גיטון מיטן שטעקן און פונים וואַסער איז גיוואָרן בלוט, אהרן האָט אויפגיהויבן זיינע הענט אין מצרים איז פאַרפלייצט גיוואָרן מיט זשאַבעס, אהרן האָט גישלאָגן די ערד און ס-זענען אַרויס די כנים איבערן גאַנצן לאַנד.

פאַרוואָס האָט דאָס נישט אויסגיפירט משה?

דער מדרש זאָגט דערויף: ג-ט זאָגט צו משה: די וואַסערן פון נילוס האָבן דיך גישיצט ווען מ-האָט דיך גיוואָרפן און זיי, האָסטו נישט קיין רעכט די דאָזיקע וואַסערן קיין שלעכטס צו טון, דער שטויב פון דער ערד האָט דיר גיהאָלפן, פאַרשיטנדיק דעם מצרי, וואָס דאָדורך ביסטו גישיצט גיוואָרן, טאָרסטו זי נישט שלאָגן. דערמיט איז באַוויזן צו זיין דאַנקבאַר פאַר יעדער טובה, וואָס אַ מענטש באַקומט פון עמיצן.

און נאָך אַ טעם קען מען זאָגן דערויף. משה איז גיוועזן דער פירער פון אַ פאָלק. אַ יידישער מנהיג האָט נישט קיין רעכט צו שלאָגן און אויפהייבן די הענט אויף וועמען און אַזוי ווי אַלע דריי ערשטע מכות, זענען גיקומען צוליבן שלאָגן און אויפהייבן די הענט האָט נישט גידאַרפט טון משה, דער פירער. און ווען משה האָט דאָס פאַרגעסן, ביים שלאָגן דעם שטיין, אַרויסצוציען וואַסער, איז ער דערפאַר באַשטראָפט גיוואָרן נישט צו קענען קומען אין הייליקן לאַנד.

*

ליבע לערערנס און בנות-פירערינס. אָט זעט איר ווי פון יעדן אָרט, פון יעדן ספור אין דער הייליקער תורה האָבן מיר פיל צו לערנען. אייך, וועמען ס-זענען אָנפאַרטרויט יידישע קינדער, די גאַנצע צוקונפט פון אונדזער פאָלק, זייט-זשע ענערגיש און מוטיק אין דער אַרביט, צוצופירן צום אידעאַל, אַז אַלע יידישע קינדער זאָלן מיט באַגייסטערונג אויפנעמען די ווערטער:

וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם!

ווײכטיק פאַר לערערנס און בנות-ביבליאָטעקן!

שוין אַרויס פון דרוק אין דייטשער שפּראַך

אהלי יעקב

גיזאַמלטע שריפטן פון רבי יעקב ראָזנהיים,

וואו עס ווערן באַהאַנדלט אַלע יידישע פּראָבלעמען.

ערשטע טייל 382 זייטן פרייז 10.60 זל. מיט פּאָרטאָ

צווייטע טייל 512 זייטן פרייז 12.60 זל. מיט פּאָרטאָ

צו באַקומען ביי

שרה שענירער קראָקא דיטלאָווסקא 9

נאָר קייגן פריערויס געלט!

ארכיון אסופות

„די קלוגע פרוי בויט איר הויז"

פון שמואל אָסטערזעצער דיסבורג

אַז מ-האָט גיפרעגט דעם תנא אַבא חלקיה פאַר וואָס די תפלה זיין ווייב (אויף רעגן) איז פריער אָנגינומין גיוואָרן, ווי זיין אייגינע תפלה. האָט ער גיענפערט: „די פרוי איז תמיד אין דער היים, זי גיט דעם אָרימאַן ברויט (נישט קיין מטבע, ווי דער מאַן) און ער האָט דערפון מער הנאה. (ער דאַרף נישט הערשט צו גיין קויפן), יאָ, די ברכה פונים הויז איז נאָר דורך דעם ברויט, וואָס די פרוי גיט דעם באַדערפטיקן. זי האָט דעם שעת הכּושר דעם הונגעריקן צו זעטיקן און גוטס צו טון מיט איר ברויט. זי קען איר הויז מאַכן ווי דאָס הויז פון אַברהמן, אויב זי האָט דאָס האַרץ, מיט וועלכן מ-רימט די יידישע פרוי. פון איר הענגט עס אָפּ, אַז איר מאַן איז אַ מכניס אורח; און דערפאַר איז זי זיכער, אַז די ברכה פון ג-ט וועט זיין אין איר הויז. אַז מ-גיט אַ פרוטה דעם אָרימאַן — זאָגט די גמרא — ווערט מען גיבענטשט מיט זעקס ברכות, און אַז מ-זאָגט אים נאָך אַ פריינטלעך וואָרט, ווערט מען גיבענטשט מיט עליף ברכות. געבן און פריינטלעך געבן, בכּבוד געבן, אָט דאָס ברענגט די גרויסע ברכה, און די מצווה פון צדקה, איז איינע פון די גרויסע מצוות פון דער פרוי. דאָס האָט מען איר צו פאַרשטיין גיגעבן, בשעת מען האָט איר פאַר אַ מתנה גיגעבן די מצווה פון חלה. און ביי יעדער פרוי קען זיין, ווען זי וויל: הברכה מצוי' בעיסה!

וְעָנָן קָשׁוּר עַל הָאֹהֶל. מיט די ווערטער האָט אונדז דער מדרש באַצייכנט די גרעסטע אויפגאַבע פון דער יידישער פרוי. דער וואָלקן, וואָס האָט ג-ט אויף זייער גיצעלט. איז גיוועזן דער ג-טלעכער וואָלקן פונים עכט יידישן צניעות, פון דער יידישער טהרת-המשפחה. אָט דער גרויסער און הייליקער אוצר, וואָס יידן פאַרמאָגן, ליגט כּמעט אין גאַנצן אין דער האַנט פון דער פרוי. פון איר הענגט עס אָפּ, צי דאָס הויז איז עכט יידיש אין דעם ענין, זי קען דאָס גאַנצע הויז שטעלן אויף דער גיהעריקער מדרגה פון יידישער הייליקייט און ריינקייט. איר האָט מען פאַר אַ מתנה די דריטע מצווה גיגעבן און אַז זי וויל, רוט אויך איבער איר הויז דער ג-טלעכער הייליקער וואָלקן.

אָט די דריי זאַכן זענין צו-ערשט גיוועזן ביי שרהן און דערנאָך אין דער זעלבער מאָס ביי רבקהן. די תורה דערציילט אונדז פון רבקהן: „ויביאה יצחק האהלה". ווי יצחק האָט זי אַריינגיבראַכט אין דעם גיצעלט, שרה אמו, האָט ער גיזען, זי איז אין גאַנצן ווי זיין מוטער שרה, ס-איז גאָר קיין שום חילוק נישט צווישן דער אַלטער שרה און דער יינגער רבקה. און די יידישע טאָכטער זאָל דערפון לערנען, אַז איר אויפגאַבע אין לעבן איז, אין יעדער גוטער מדה גלייך צו זיין איר מוטער.

ג) אַלס דריטע פון די הויכע אויפגאַבן האָבן מיר באַצייכנט די אויפגאַבן קייגן דעם מאַן. „נשים במאי קא זכין" — פרעגט די גמרא, וואָס פאַר אַ זכות האָבן די פרויען? — דעם זכות וואָס זיי לאָזן דעם מאַן לערנין און וואַרטן אויף אים ביז ער קומט פונים לערנין. מיר האָבן שוין אויבן דערמאָנט, אַז די פרוי האָט אַ באַזונדערן כּח צו וועקן און צו באַגייסטערן. דעם כּח אויסצונוצן קייגן דעם מאַן, איז איר באַזונדערער אויפגאַבע. דער מאַן, וועלכער איז אָפּט דורך דער טרדת הפרנסה אַזוי מאַט און מיד, אַז ער איז נישט מער פעאיק צו געבן פאַר די רוחניותדיקע זאַכן דאָס גיהעריקע מאָס אינטערעס אין אַרביט. האָט אָפּט זייער גייסטיק אַ ביסל התעוררות. און דער חוב ליגט אויף דער פרוי, זי זאָל אים תמיד מעורר זיין צום לערנין און צו גייסטיקער אַרביט, כּדי ער זאָל דורך די טעגלעכע טרדות נישט מער און מער אָפּגיריסן ווערן דערפון, און וואָס אַמאָל מער אין עם-הארצות און אין פּשוטע גשמיות אַריינוואַקסן. אין יעדן אינטערעס פאַר רוחניות פאַרלירן. די פרוי האָט נישט נאָר דעם חוב, נאָר אויך דעם כּח דערצו. מיר קענין אַסך פאַקטן, ווי די פרוי האָט דורך איר התעוררות און דורך איר מיטהילף דעם מאַן גימאַכט פאַר אַ גדול.

דער בראָדער רב ר' מענדל שטיינבערג זצ"ל פלעגט תמיד דער ציילן, אַז זיין לערנין פאַרדאַנקט ער צו-ערשט ס-ווייב. זי פלעגט אים אין מיטן דער נאַכט וועקן צום לערנין. איר התעוררות האָט ער גיהאַט צו פאַרדאַנקן זיין גאונות. גיוויס איז דאָס נישט לייכט פאַר דער פרוי. דורך דעם מעורר זיין דעם מאַן מוז זי גיוויס פאַרציכטן אויף, מאַנכע באַקוועמלעכקייט אין לעבן, אָבער דאָס איז איר חיוב אַלס יידישע פרוי און דאָס גיפיל פון גליק און צופרידנקייט, ווען זי ווייסט, אַז זי האָט איר אויפגאַבע אויס-גיפירט בשלימותדיק. דאָס וועגט איבער אַלץ. והוה מחשב הפסד מצוה כּנגד שכרה!

זי קען אָבער אויך אין טעגלעכן לעבן האָבן אַ גרויסע השפעה אויפן מאַן און אים אָפּראַטעווען פון אַ סך צרות, וואָס ער זוכט זיך אָפּט אַליין אָפּ דורך זיין עקשנות. באַקאַנט איז די מעשה פון דער פרוי פון און בן פלת, ווי זי האָט אים דורך איר רו-איקייט און איבערלייגטקייט אָפּגיראַטעוועט פונים זיכערן טויט. דער מדרש זאָגט אויף איר: חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלת. אויסערדעם זאָל זי אים זיין אַ טרייסטערן אין דער נויט. זי זאָל אים מאַכן ווידער פאַר אַ מענטש.

אָט וועגן אַזאַ פרוי זאָגט בן סירא: „די גוטע פרוי איז אַ גוטע מתּנה, וועלכע מ-גיט דעם ערלעכן מאַן.

די אויפגאַבן פאַרן עתיד

קמו בני' ויאשרוה בעלה ויהללה (משלי ל"א)

נאָך גרעסער און *נאָך מער זענין די אויפגאַבן פון דער פרוי פאַרן עתיד, פאַר אירע קינדער, אויף דעם פעלד איז די ייד. פרוי כּמעט באַרימט גיוואָרן. די עכטע יידישע פרוי האָט תמיד נאָר גילעבט און גיגאַרט פאַר אירע קינדער, בשעת זי האָט פאַר זיך אַליין כּמעט גאָר נישט פאַרלאַנגט. ווי זעלבסט-פאַרשטענדלעך קלינגט די גיוואַלטיקע שילדערונג פון ירמי' הנביא איבער אונדזער מוטער רחל: קול ברמה נשמע רחל מבכה על בני'. מ-הערט אַ שטימע אין הימעל, רחל וויינט איבער אירע קינדער. דערמיט איז רחל דער טיפּ פון דער עכט יידישער פרוי, וועלכע האָט מסירת נפש פאַר אירע קינדער. און ביי וועמין דאָס מסירת נפש פאַר קינדער איז אַ כאַראַקטעריסטישע מידה.

אויך די גמרא גיט אויף דער אויבנדערמאָנטער שאלה: נשים במאי קא זכיין, די תשובה: באקרוי בניהו. דאָס לערנין פון די קינדער. אַ סך מער ווי דער מאַן האָט די פרוי דעם חוב צו זאָרגען פאַרן חינוך פון אירע קינדער, זי פאַרשטייט דאָס אָפּט אויך בעסר ווי דער מאַן און האָט מער די צייט דערצו; זי האָט אויך אַ קלאָרערן בליק פאַר אירע קינדער און קען בעסער זייערע נשמות, אַ באַווייז דערפאַר איז רבקה, וועלכע האָט אירע קינדער אַ סך, אַ סך בעסער גיקענט ווי יצחק. זי האָט אָבער אויך דעם כּח ההשפעה אויף אירע קינדער. זי מוז זיך דעריבער מי' געבן דעם זון צום דרך הישר צו דערציען און די טאָכטער צו אַן עכט יידישער פרוי, ווי זי אַליין איז. דווקא דורך איר ווייב-קייט און גוטסקייט קען זי זיין דעם זין אַ מורה דרך און איר טאָכטער אַ פאָרבילד.

נאָר אָבער צו האָבן השפעה אויפ'ן עתיד, מוז זיך דער יידישער מענטש פאַרטיפן אין זיין עבר, אין דער יידישער תורה און אין דער יידישער גישיכטע, כּדי דאָרט צו שעפּן די גייסטיקע כּחות וועלכע ער דאַרף אַריבערטראָגן צום עתיד. אָבער אָט דאָס פאַרטיפן זיך אין דעם עבר האָט ביז איצט גיפעלט דער ייד. פרוי. דער פרישער קוואַל איז גיוועזן פאַרשלאָסן פאַר איר, און אַ דאַנק דעם גרויסן און חשובן בית-יעקב ווערק איז עס גילעזט, אָט

ארכיון אמונות
הארכיון היהודי

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 062 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

אונדזער באַציאונג צו ארץ ישראל

(אַן-היסטאָריש-אידעאָלאָגישע שטודיע)

פון **יעקב לאַנדאַ**

ה' לאַנדאַ איז שוין פון יאָרן לאַנג דער גענעראַל סעקרעטאַר פון דער ארץ ישראל צענטראַלע פון דער „אגודת ישראל" אין פראַנקפורט. אונדזער חשובער מיטאַרביטער גיט דאָ אַ קיצור פון זיין וויכטיקער בראָשור, וואָס איז שוין לאַנג ארויס אין דייטש און אָנגעמאַכט אַ גרויסן רושם אין דער אָרטאָדאָקסישער וועלט. זאָלן זיך נאָר די לייענער פאַרטיפן אין די רעיונות, וואָס ווערן דאָ ארויסגעזאָגט, וועלן זיי באַקומען אַקלאָרן בליק אין דער אמתער השקפה פון רעליגיעזן יידנטום לגבי ארץ ישראל.

רעדאַקציע.

ס'איז נאָך קיינמאָל נישט געווען אַזוי נייטיק צו שרייבן וועגן דער באַציאונג פונים יידישן פאָלק צו זיין לאַנד ווי היינט. כל זמן דער אויפבוי פון ארץ ישראל האָט נישט באַגעגנט אַזוי פיל שוועריקייטן, כל זמן יעדער ייד האָט געמיינט, אַז אָט אָט און מיר זיצן שוין אין אונדזער לאַנד, איז געווען גענוג אַ געפיל צו באַגרינדן זיין באַציאונג צו ארץ ישראל. אויב דאָס דאָזיקע געפיל האָט געהאַט זיין מקור אין דער רעליגיע, אָדער אין דער נאַציע, אָדער אין דער היסטאָריע, איז נישט געווען קיין שום נפקא מינא. אר"י איז געשטאַנען פאַר זיינע אויגן אַלס אַ רעאַלער פאַקטאָר, די מעגלעכקייטן זענען געווען גרויס, די האָפנונגען אויפן גלות זענען געווען זייער קליין, טאָ האָט דאָס געפיל פונים יידן פאַר זיין לאַנד שטאַרק אויפגעבויזט און געשאַפן גרויסע מעשים. היינט בשעת די פּאָליטישע פּערספּעקטיוון זענען געוואָרן אַ ביסל פאַרטונקלט און די פּראַקטישע מעגלעכקייטן פיל גרינגער, איז אַ חוץ דעם געפיל אויך נייטיק אַ קלאָרע דערקענטניש פון דער אידעאָלאָגישער באַציאונג פונים יידישן פאָלק צום לאַנד פון עבר און עתיד. וואָרים נאָר אַזאַ דערקענטניש, וואָס שעפּט איר יניקה פון די טיפע קוואַלן פונים יהדות, איז אימשטאַנד צוצובינדן דאָס פאָלק צו ארץ ישראל אויף אייביק און אים אויפצוּוועקן צו באַשעפערישע מעשים אַרום דעם אויפבוי פון זיין לאַנד, נישט קוקנדיק אויף קיין שום פּאָליטישע אָדער עקאָנאָמישע מניעות; וואָס שטעלן זיך אים אַ קעגן אין זיין אַרבייט.

צוערשט מוזן מיר זיך קלאָר מאַכן איבער די באַציאונג פונים יהדות צו ארץ ישראל, ד. ה. גאַנץ טעאָרעטיש ווי באַגרינדן מיר די באַציאונג פון דער תורה, וואָס איז דאָך אין איר גאַנצן מהות אַ לערע פון גוטס און שלעכטס אינים מענטשלעכן זין, צו אַ לאַנד איבערהויפּט, וואָס איז נאַציאָנאַל און וואָס שיידט אָב אַ גרופּע מענטשן פון אַלע אַנדערע גרופּן? מיר ווייסן דאָך, אַז אין דער גאַנצער וועלט איז נישט פאַראַן קיין שום רעליגיע, וואָס זאָל וועלן זיין באַגרענעצט אויף אַ באַשטימט פאָלק. אדרבא יעדע רעליגיע וואָלט וועלן אַרומכאַפּן אַלע מענטשן און אַלע פעלקער. פאַרוואָס האָט זיך דאָס יהדות פאַרבינדן דווקא מיט איין פאָלק? דער ענטפער איז קורץ: ווייל דאָס יהדות איז מודה אָן די עקזיסטענץ-באַרעכטיקונג פון פעלקער און נאַציעס, ווייל דאָס יהדות לערנט, אַז ג-ט האָט געוואָלט שאַפן די וועלט מיט פאַרשידענע ברואים אין דער דומם-וועלט, ווי אין דער צומח-וועלט, אין דער חי-וועלט, ווי אין דער מדבּר-וועלט. די מדבר-וועלט איז אײַנגעטיילט אין פאַרשידענע מינים פון ראַסן, נאַציעס און פעלקער, ווי ס'זענען אויך די אַנדערע וועלטן. דעריבער לערנט דאָס יהדות, אַז יעדעס פאָלק, וואָס זיין געניוש, זיין שר, זיין אייגנאַרטיגקייט, ספּעציפישע אויפגאַבע אין דער וועלט. איבער אַלע ראַסן, נאַציעס און פעלקער אין זייערע פאַרשידנקייטן מוז אָבער הערשן אַ האַרמאָניע, אַן-אייגנהייטלעך פּרינציפּ, וואָס אָרדנט אַלץ לויט אַ באַשטימט געזעץ. דאָס געזעץ רופן מיר אָן קורץ: די עתיק.

אַזוי באַלד ווי מיר זענען מודה אָן די עקזיסטענץ פון נאַציעס און פעלקער, מוז דאָך די אויפגאַבע פון יעדער רעליגיע זיין אויך צו אָרדענען דאָס לעבן פונים פאָלק און נישט נאָר פונים מענטש אַלס יחיד. דאָס לעבן פונים פאָלק איז אָבער נישט אַזוי לייכט צו אָרדענען לויטן עטישן געזעץ, ווי דאָס לעבן פונים יחיד. אַ פאָלק איז אויפגעבויט אויף מאַכט-יסודות. דורך די קאָנצענטראַציע פון אַלע כחות איז עס מעכטיק און דורך די דאָזיקע מעכטיקייט אַנטשטייען אויך גרויסע שוועריקייטן דאָס פאָלק עטיש צו דערציען, אַז ס'זאָל אָרדענען זיינע באַציאונגען צו זיך אַליין, ווי צו די אַנדערע פעלקער נישט לויטן פּרינציפּ פון מאַכט, נאָר פון רעכט און גערעכטיקייט. דאָס האָבן די אַנדערע רעליגיעס נישט אין אַכט גענומען. זיי האָבן זיך סתם געווענדעט צו די מענטשן אַלס יחידים, זיי זאָלן זיין פרום און גוט. דער מענטש אַלס אבר פונים פאָלק קאָן אָבער נישט זיין פרום און גוט, כל-זמן דאָס פאָלק האָט נישט אויפגעבויט זיין לעבן אויף די יסודות פון פרומקייט און גוטסקייט. דאָ זעען מיר די ג-טלעכקייט פונים יהדות, וואָס האָט זיך גלייך געווענדט צום פאָלק און צו דעם יחיד אַלס אבר פונים פאָלק מיט אַלע זיינע פּאָסטולאַטן. דאָס יהדות האָט זיך נישט באַגנוגנט מיט סתם אַ פאָדערונג צו זיין פרום און גוט, וואָרום אַ פאָלק מוז האָבן פאַר זיין נאַציאָנאַל לעבן אַן-אויספירלעכע קאָנסטיטוציע און די דאָזיקע קאָנסטיטוציע מוז זיין אַ רעליגיעזע, דאָס הייסט ס'מוז אָרדענען דאָס לעבן פונים גאַנצן פאָלק, אַלס נאַציאָנאַלע געמיינשאַפט אויף קלאָרע יסודות פונים אַבסאָלוטן רעכט און פון דער ג-טלעכער גערעכטיקייט. דאָס איז דער גאַנצער זין פון אונדזער הייליקער תורה. איר האָט אין איר די קאַטעגאָריע פון מצוות, וואָס מיר רופן אָן ע ד ו ת. דאָס זענען אַ זעלכע מצוות, וואָס פאַרבינדן דאָס פאָלק מיט זיין היסטאָריע, אין וועלכער ג-ט האָט זיך פאַר אים אַנטפּלעקט אַלס אָרדענער פון דער פעלקער-געשיכטע דורך אותות און מופתים, וואָס ברעכט אַדורך די געזעצן פון דער נאַטור און באַפרייט די פעלקער און דערלייזט זיי. דורך די דאָזיקע עדות ווערט דאָס יידישע פאָלק שטענדיק דערמאָנט אָן זיין שליחות אין דער וועלט. די צווייטע קאַטעגאָריע פון מצוות רופן מיר אָן די ח ו ק י ם, דאָס זענען אַזעלכע מצוות, וואָס זייער טעם איז נישט באַקאַנט, ווייל זיי ווילן אונדז דערציען צו ג-ט, וואָס שטייט העכער פון אונדזער שכל, וואָס זיין וועזן איז פאַר אונדז אַ געהיימניס, און מיר טון זיינע מצוות, ווייל ער האָט אונדז דאָס באַפוילן און מיר רופן אים אָן ביים נאָמען, כאָטש ער איז ווייט, ווייט דערהויבן פון אונדז און פאַרבאָרגן.

דורך די דאָזיקע חוקים וועלן מיר קיינמאָל נישט פאַרגעסן אונדזער באַציאונג צו ג-ט אין אונדזער טון און נישט-טון. די דריטע קאַטעגאָריע פון מצוות רופן מיר אָן מ ש פ ט י ם, דאָס זענען די געזעצן פון רעכט און גערעכטיקייט, וואָס דורך זיי ווערט געאָרדנט דאָס לעבן פונים פאָלק און פונים יחיד אַלס אבר פונים פאָלק. די דאָזיקע משפטים זענען גערעכט, ווייל ג-ט האָט זיי אַליין געשאַפן, ער, וואָס איז דער מקור פון דער גערעכטיקייט. דאָס איז די רעליגיעזע קאָנסטיטוציע פונים יידישן פאָלק, וואָס איז באַגרינדעט היסטאָריש, רעליגיעז און נאַציאָנאַל און וואָס נעמט אַרום דאָס גאַנצע לעבן פונים פאָלק, ווי ג-ט וויל

דעם קוואַל אויך פאַר דער ייד. פרוי צו עפינין און איר צו געבן מיט פולע הענט דעם נייטיקן כח און דעם נייטיקן חומר פאַר איר אַרביט הן פאַרן עבר הן פאַרן הוה און הן פאַרן עתיד. פאַר דער ברכה וואָס ס-האָט געבראַכט דעם יידישן פאָלק געבן מיר אים די ברכה פון משה רבינו: ויהי נועם ד' אלקינו עלינו כו'.

הארכיון היהודי

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 062 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

עס האָבען. מיר זעען שוין, צו־וואָס דאָס יהדות האָט זיך געמוזט פאַרבינדן מיט אַ נאַציאָנאַל פאָלק, ווייל זיין גאַנצער מהות איז צוגעשניטן צום לעבן פון אַ פאָלק. דאָס דאָזיקע פאָלק זאָל פּרואוון אַצינד אויפצובויען זיין גאַנץ לעבן אויף אָט די דאָזיקע יסודות און ווייזן פאַר דער גאַנצער וועלט, ווי מ׳קאָן אָרדענען זיין לעבן אויך אַלס פאָלק אינעם זין פון יושר און אַבסאָלוטער גערעכטיקייט. דאָס איז דער זין פון דער אויסגעוויילטקייט פונים יידישן פאָלק: „אתה בחרתני". דאָס איז קיין שאָוויניזם נישט, דאָס איז אַ שווערע און געוואַלטיקע אויפגאַבע לגבי די פעלקער פון דער וועלט. אַז אַזאַ פאָלק, וואָס וויל אָרדענען זיין גאַנץ נאַציאָנאַל לעבן לויט דעם געזעץ פון ג־ט, מוז האָבן אַ לאַנד, איז אַ פּשיטא. אָן לאַנד איז דאָס פאָלק גאָר נישט אימשטאַנד אויפצובויען זיין נאַציאָנאַל לעבן אַלס אַ פאָלק. די פאַרבינדונג פון אַ פאָלק מיט אַ לאַנד, דאָס רופן מיר אַן מלוכה. דאָס לאַנד איז מחמת דעם איינס פון די הויפּט־יסודות פונים יהדות; אויך דאָס לאַנד מוז געהייליקט ווערן דורך געזעצן, כדי די מלוכה זאָל זיין אַן־אמתע מלוכה פון ג־ט, וואו ג־ט* אַליין איז הערשער און געוועלטיקער איבערן פאָלק און איבערן לאַנד.

מיט דער דאָזיקער גרויסער אויפגאַבע זענען די יידן געצויגן אין לאַנד. זיי האָבן פאַרטיליקט די עבודה־זרה און גערייניקט דאָס לאַנד, כדי דאָרט אויפצוריכטן ג־טס מלוכה. זיי האָבן פיל שוועריקייטן באַגעגנט. זיי האָבן זיך שווער געראַנגלט מיטן לאַנד און מיט זיך אַליין. געלייגט אַ שטיין נאָך אַ שטיין. ס׳זענען אויך געקומען רעאַקציעס אין זייער אַרבעט. זיי האָבן געזינדיקט און ווידער גוט געוואָרן, ווידער געזינדיקט און בעסער געוואָרן. ס׳זענען אַדורכגעלאָפן שיינע און מיאוסע צייטן, גוטע און שלעכטע קיניגן, פירער און פאַרפירער. ג־ט האָט געזען, אַז מ׳קאָן מיטן פאָלק נאָך נישט אָנהויבן, האָט ער זיי געשיקט אויף זיבעציק יאָר אין גלות בבל, כדי זאָלן דאָרט אַ ביסל געלייטערט ווערן פון די זינד. דאָס בית המקדש איז חרוב געוואָרן און די יידן זענען פאַרטריבן געוואָרן אונטער שווערע ליידן און פּיין. נאָך די זיבעציק יאָר האָט ג־ט געשיקט עזרא און נחמיה צום פאָלק, עס אַרויסצופירן פונים גלות און צוריק צו ברענגען אין זיין לאַנד, כדי נאָך אַמאָל צו פּרואוון אויפצובויען ג־טס מלוכה אין ארץ־ישראל. די יידן האָבן מיטן גאַנצן האַרץ תשובה געטון און האָבן זיך גענומען צו זייער גרויסער אויפגאַבע אויפצובויען דאָס צווייטע בית המקדש אַלס צענטער פונים לאַנד און ג־טס מלוכה. הונדערטער יאָרן זענען אַוועק, יאָרן פון פרידלעכער אַרבייט, יאָרן פון באַשעפערישע מעשים, יאָרן פון גליק און פרייד, אַז מ׳האָט שוין געמיינט, אַז אָט אָט ג־טס מלוכה שטייט שוין פעסט באַגרינדעט אויף אייביק.

שוין איז געקומען די גרויסע רעאַקציע. דאָס יידישע פאָלק האָט זיך ווידער פאַרגעסן, האָט אָנגעהויבן אַראָפּצוגייען פונים ריכטיקן וועג, די זינד האָבן זיך פאַרמערט, ס׳זענען אַנשטאַנען סעקטעס, וואָס האָבן אָנגעהויבן צו לייקענען אין דער עיקר־אויפגאַבע פונים יידישן פאָלק. ס׳האָט זיך פאַרגליסט אַנדערש צו לעבן, אַזוי ווי אַלע אַנדערע פעלקער, מ׳האָט אָנגעהויבן מבטל צו מאַכן ביסלעכווייז די נאַציאָנאַל־רעליגיעזע קאָנסטיטוציע פונים יידישן פאָלק און זיך צוצופּאַסן צום לעבן פון די פרעמדע פעלקער. דאָס יידישע פאָלק האָט זיך אָפּגעזאָגט פון זיין אויפגאַבע. ממילא האָט געמוזט קומען דער חורבן פונים בית המקדש און פון דער יידישער מלוכה, וואָס האָבן פאַרלוירן זייער זין און דאָס פאָלק איז ווידער געשיקט געוואָרן פון ג־ט אין גלות אויף אַן־אומבאַשטימטע — באַשטימטע צייט (זכו — לא זכו...) אַ נייע אויפגאַבע האָט זיך אָנגעהויבן פאַרן יידישן פאָלק, נאָך שווערער ווי די ערשטע. אין גלות, אונטער די שווערסטע תנאים, אונטער פּיין און לייד, זיך צוצוגרייטן צו דער קומענדיקער יידישער מלוכה אין ארץ ישראל, צו פירן אַ נאַציאָנאַל לעבן אין פרעמדע לענדער און צווישן פרעמדע פעלקער און אַלס אַ פאָלק מיט אַ נישט — נאָ־מאַלער עקזיסטענץ, קראַנק און שוואַך, הענגענדיק אין דער לופט צווישן זיין עבר און עתיד. אָבער מיט ג־טס הבטחה אין דער האַנט, אַז נישט קוקנדיק אויף אַלעם, וועט ער זיי באַגלייטן. און נישט פאַרלאָזן און זיי שיצן קעגן טויט און פאַרניכטונג, האָט דאָס יידישע פאָלק אויף זיך גענומען די דאָזיגע אויפגאַבע.

אין דער דאָזיקער גרויסער אַרבעט האָט געמוזט געשטעלט ווערן ארץ ישראל, וואָרום אַרום איר דרייט זיך לעולם די גאַנצע תקון־אַרבייט. ארץ ישראל האָבן מיר פאַרלוירן און דורך אונדזער תקון־אַרבייט אין גלות זאָלן מיר עס צוריק געווינען. דעריבער מוז ארץ ישראל שטיין אינעם מיטל־פונקט פון אונדזער דענקן און פילן. דעריבער טאָרן מיר ציון נישט פאַרגעסן און ירושלים נישט פאַרלייקענען. מיר געפינען זיך צווישן דער מלוכה פונים עבר און דער מלוכה פונים עתיד. ג־טס מלוכה איז דער שליסל־פונקט פון אונדזער קיום. אַרום איר גייט אונדזער גאַנצער גייסטיגער קאַמף. ארץ ישראל איז אין תוך גענומען דער פונקט פון אונדזער ציל. דעם דאָזיקן פונקט צו דערגרייכן, ד. ה. די פאַרבינדונג פון תורה און לאַנד, פון פאָלק און לאַנד, איז אונדזער שטענדיג שטרעבן. מיר טאָרן דעריבער נישט פאַרגעסן אָן דעם דאָזיקן פונקט, בעת מיר גרייטן זיך צו, בעת מיר טון אַ תקון אַרבייט דאָ אין גלות. מחמת דעם האָבן אונדזערע חכמים געשטעלט אין צענטער פון אונדזער טראַכטן און בענקן, פון אונדזער פילן און געדאַנק ציון און ירושלים. אָן ציון און ירושלים דערקענען מיר אונדזער געשיכטע, אונדזער אויפגאַבע, אונדזער נאַציאָנאַלן מהות און דעם מהות פונים אמתן יהדות. ארץ ישראל לאָזט נישט אונדז באַטראַכטן דאָס גלות פאַר אַ שטענדיקע דערשיינונג. ארץ ישראל לאָזט נישט פאַרפעלשן דאָס יהדות אַלס עפּיס אַ קאָנפעסיע. ארץ ישראל דערמאָנט אונדז תמיד אָן אונדזער גרויסער אויפגאַבע און אָן אונדזער ציל.

אָבער די פּעדימס צו ארץ ישראל טאָרן נישט זיין בלויז געפילס־און געדאַנקן־פאַרבינדונגען, וועלכע קאָנען זיך לייכט אָפּרייסן, זיי מוזן באַגלייט זיין פון פּראַקטישע מעשים. פונקט אַזוי ווי אַלע געפילן און געדאַנקען אינים יהדות באַקומען אַ בולטן אויסדרוק אין אַ פּראַקטישע טאַט און אין דעם ליגט דער גרויסער כח פונים יהדות, וואָס געשטאַלטיט די קאָנקרעטע ווירקלעכקייט, וואָס גיט דער אידעע שטענדיק אַ פאָרים אַ לעבעדיקע, אַזוי איז עס אויך מיטן ארץ ישראל־געדאַנק. דאָ האָבן מיר דעם טיפן זין פון דער מצווה פון ישוב ארץ ישראל — דאָס איז דער צענטראַל־פונקט פון אונדזער תיקון־אַרבעט אין גלות, ווי ציון און ירושלים דעם צענטראַל־פונקט פון אונדזער טראַכטן און בענקן אויסמאַכט. אין אונדזער תיקון־אַרבעט פאַרנעמט ארץ ישראל אַ הויפּט־אָרט. מיר שפּינען די פּעדימס צו ארץ ישראל, מיר פאַרטאָפּלען זיי דורך גרויסע און באַשעפערישע אַרבעט לויט די מעגלעכקייטן, וואָס די צייט גיט אונדז. אַמאָל איז די צייט געווען קעגן אונדז און אַמאָל מיט אונדז. שטענדיק האָבן מיר געהאַט צו טון אונדזער אויפגאַבע צו אַרבעטן מיט מסירת הנפש פאַר ארץ ישראל, כדי נישט צו פאַרלירן אונדזער היסטאָרישן צוזאַמענהאַנג, אונדזער היסטאָרישע מיסיע אַלס אַ פאָלק, וואָס געפינט זיך אונטערוועגנס צווישן זיין פאַרגאַנגענער און צוקונפטיקער מלוכה אינעם זין פון זיין רעליגיעז־נאַציאָנאַלער קאָנסטיטוציע. אויסגענוצט מוזן ווערן אַלע מעגלעכקייטן, וואָס די צייט גיט אונדז, אויסגענוצט מוזן ווערן אַלע מיטלען, וואָס שטייען אין אונדזער רשות. דאָס האַרץ מוז פילן, דער מוח מוז דענקן און די האַנט־אַרבעטן אָט דאָס איז די מצות ישוב ארץ ישראל.

ס׳איז פאַלש צו גלייבן, אַז מצות ישוב ארץ ישראל באַטייט אַ פאַרקלענערונג לגבי די גרויסע ווערטער פון „נאַציאָנאַלע באַפרייאונג" און „נאַציאָנאַלער היים" א. ד. ג. גראָד להיפוך מצות ישוב ארץ ישראל, וואָס ווערט געשטעלט אינעם מיטל־פונקט פון אונדזער היסטאָרישן גאַנג, אַחוץ דעם וואָס איז כסדר און אייביק, איז עס בכח נאָך מער אויפצוטרייסלען אַ פאָלק צו באַשעפערישע מעשים אויפצובויען זיין לאַנד אין דער גרויסער האָפענונג, אַז

רבי מעשל לאַציער דער שומר פון כותל מערבי

פון בנימין מינץ תל-אביב

II

אין זיין ספר פירט ער אויס על-פי דין תורה, אַז די רעכט פון יידישען פאָלק אויף דער ערד וואָס אַרום דעם כותל מערבי, האָבן קיינמאָל נישט פאַרלוירן זייער ווערט. דעריבער האָט דער פלאַץ לכל הפחות די קדושה און דעם דין פון אַ שול. אַרן אויפ-ן פסוק „הנה זה עומד אחר כתלנו" זאָגען אונדזערע חכמים, הינטער דעם כותל מערבי פון בית המקדש, וואָס דער אייבערשטער האָט אים צוגישוואוירן, אַז ער וועט קיינמאָל נישט חרוב ווערען. און כאָטש מ-דאַוונט נישט דאָרט בקביעות „ווייל די איינוואוינער פון דער הייליקער שטאָט זענין שטאַרק פאַריאָגט נעבעך אין זייער פרנסה", פונדעסטוועגן דאַוונט מען דאָרט בקביעות יעדען ערב שבת און ראש חודש און יו"ט מוסף און אויך יעדן טאָג קומן אַהין דאָרט גיהויבינע מענטשן, און דער גאַנצער המון טוט דאָרט תפלה אויף יעדער' צרה. דעריבער איז אַ מצווה מכבד צו זיין דאָס אָרט. און ווייל די מצוה פון היטן דעם בית המקדש איז נוהג בזמן הזה, דאַרף מען דאָרט איינפירן וואַכן (משמורות) פון כהנים, לויים און ישראלים, וואָס זאָלן זיך טוישן און שטענדיק זיין אויפן פלאַץ סיי ביי טאָג סיי ביי נאַכט.

די דאָזיקע וואַכן דאַרף מען צאָלן שכירות, כדי זיי זאָלן זיך קענין אָפּגעבן דער הייליקער זאַך באמונה. מען דאַרף אויך אָפּקויפן אַלע פלעצער אַרום כותל און אויפשטעלן דאָרט אַ בית-המדרש. און ווייל ער האַלט, אַז דער כותל איז הייליק, פסק-נט ער, אַז „טמאים" טאָרן אים נישט אָנרירן, און מכל שכן זיך באַנוצן מיט איב, ווי מען פירט זיך ביז היינט אַריינצולייגן אין זיינע שפאַלטן, סידורים אָדער ליכט. ער לייגט פאָר, מען זאָל אָוועקשטעלן פאַרן כותל עטלעכע אייזערנע זיילן און צווישן זיי אויסשפרייטן אַ פרוכת. „און זיכער, לויט ווי מען הערט, אויב מ-וועט זיך משתדל זיין ביי דער רעגירונג וועלן מיר קענין מאַכן אַ מחיצה פון אייזן אָפּצושיידן בין קודש לחול און אַ צודעק פון אויבן, וואָרים ס-איז אַן-עת רצון".

צום סוף איז ער מודיע אַז ער האָט שוין גיפועלט און מיט דער דערלויביניש פון דער רעגירונג האָט מען מתקן גיוועזן אָנצוצינדן יעדן ערב-שבת ליכט פאַרן כותל מערבי; דעריבער ווענט ער זיך צום גאַנצען פאָלק, אַז יעדער זאָל שיקן צו זיין באַקאַנטן ער זאָל פאַר אים אָנצינדן אַ ליכט.

ווייטער מעלדעט ער, אַז ער ווייס נאָכנישט באַשטימט. אויב מ-קען קויפן די אַלע הויפן אַרום כותל, אָבער ס-איז אַ קרוב לוודאי, אַז מ-קען די זאַך דורכפירן, ער ווענדעט זיך דעריבער אַז יעדער וואָס וויל שפענדן אויף דעם הייליקן צוועק זאָל זיך מיט אים פאַרשטענדיקן.

ר' מעשל האָט גימיינט, אַז די פאָלקס-פירער, וועלן זיך תיכף אָפּרופן אויף זיין אויפרוף און מסכים זיין צו דעם אויספיר פון דער זאַך וואָס פון איר איז, לויט אים, אָפּהעניג די גאולה.

אָבער ער האָט זיך טועה גיוועזן.

ס-האָט זיך נישט גיפונין איינער, וואָס זאָל אים ענפערן לכל-הפחות צוליב זיין כבוד. מען דאַרף אפשר זוכן די סבה אין דעם, וואָס די רבנים האָבן מורא גיהאַט כ-זאָל נישט אַרויסוואַקסן פון דעם עפּיס אַ נייע כתה, האָבען זיי באַשלאָסן מבטל צו זיין די גאַנצע זאַך.

אָבער ר' מעשל האָט זיך שטאַרק מצער גיוועזן, נישט צוליב זיין בושה נאָר צוליב דעם כבוד התורה און ירושלים און „יידישן פאָלק", וואָס איז שטאַרק גיפאַלן, און פונדעסטוועגן איז ער ביי זיך נישט גיפאַלן און האָט אַליין אָנגיהויבן זוכן וועגן, ווי אַזוי צו פאַרווירקלעכן זיין גידאַנק.

איינציקווייז איז ר' מעשל'ס נאָמין גיוואָרן באַרימט אין ירושלים. וואָס אַ טאָג האָט ער באַקומין מער חסידים. זיין גרויס וויסן אין נגלה און נסתר, האָבן גיבראַכט צו אים די גרעסטע לומדים און רבנים פון ירושלים. ס-האָט זיך אויך פאַרשפרייט אַ שמועה, אַז ער איז אַ בעל מופת און אַ פועל ישועות און עס זענין צו אים גיקומין זוכין אַ היילונג קראַנקע פון גאַנץ ארץ-ישראל.

ביי אים האָט זיך פאַראייניקט אין איין האַרמאָניש גאַנצעס דאָס הב"ד'ער מיט'ן קאָצקער חסידות און קבלה מעשיות, חלומות און פאַנטאַזיעס מיט טרוקינע ליטווישע לומדות. שחרית פלעגט ער דאַווינין, אַזוי ווי אין קאָצק, פאַרנאַכט, און אויף די שלוש-סעודות וואָס ער פלעגט פראַוון ברוב עם, פלעגט ער אָנהויבן די תורה מיט די ווערטער „ס-האָט מיר איבערגיגעבן אליהו הנביא ז"ל אין נאָמין פון דער שכינה"...

חוץ דעם פלעגט ער באַזוכן מיט זיינע חסידים דעם אוהל פון דער מוטער רחל, און די אוהלים פון די נביאים שמואל, חגי, זכריה און מלאכי. דער עיקר, פלעגט ער זיך אָבער אָפּגעבן מיטן אוהל פון שמעון הצדיק. דאָרט האָט ער אָנגיצינדן אַ נר תמיד זיך מיחד זיין און זען מורא-דיקע זאַכן בהקיץ.

אָבער דעם גידאַנק וועגן כותל האָט ער נישט אויפגיגעבן. קודם-כל האָט ער דאָרט איינגיפירט אַ שטענדיק מנין דריי מאָל אַ טאָג. ערב שבת און יום טוב פלעגט ער אָנצינדן אַ סך ליכט און לאָמפן. איינציקווייז, האָט ער פאַרבונדן ס-פאָלק מיטן כותל. ס-האָבן זיך אויך גיפונין עטלעכע רבנים, וואָס האָבן מיט אים גיהאַלטן. און אַ סך האָט ער גיאַרבעט וועגן דעם קויף פון דער ערד אַרום כותל.

מער פון דרייסיק יאָר האָט ר' מעשל גיקעמפט פאַר אונדזערע רעכט ביים כותל מערבי, און פאַר זיין פטירה האָט ער גיהייסן זיין זון פאָרטזעצן זיין אַרבעט. ער האָט עס טאַקע מקיים גיוועזן כמעט ביז-ן אויסברוך פון דער וועלט-מלחמה.

(סוף—זע נומער 63)

דורך זיין תקון-אַרבייט, פון וואָס ארץ ישראל איז אַ הויפּט-פונקט, דערנענטערט ער באמת די ריכטיקע גאולה פונים יידישן פאָלק. זיין אויפגאַבע איז צוצוגרייטן דאָס יידישע פאָלק, צוצוגרייטן דאָס יידישע לאַנד, כדי זיי זאָלן זיך קאָנין ווידער פאַראייניקן אונטער ג-טס תורה צו ג-טס מלוכה. דאָס איז די אמת'דיקע נאַציאָנאַלע אויפגאַבע פונים יידישן פאָלק, וואָס איז בכח צוגעבן אַ פאָלק מוט, ענערגיע און אויסדויער.

אַצינד איז קיין ספק נישט מער, ווי די ארץ ישראל-אַרבייט מוז אויסזעען. ס-וועט קיין מענטש נישט מער איינפאַלן, אַז ארץ ישראל קאָן אַנדערש אויפגיבויט ווערן ווי אויף די יסודות פון אונדזער רעליגיעז-נאַציאָנאַלער קאָנסטיטוציע. מיר טאָרן אָבער נישט אָפּלאָזן פון דער אַרבייט, ווייל אַנדערע פאַרפעלן די הייליקייט פון ארץ ישראל, מיר מוזן טון אונדזער הייליקע פליכט און אויסניצן אַלע מעגלעכקייטן, וואָס די צייט גיט אונדז, כדי צו פאַרשטאַרקן און באַפעסטיקן דעם ישוב אין ארץ ישראל, אים בסדר צו פאַרג-עסערן און פאַרברייטערן און אַהערצושטעלן אַ פרוכטבאַרע פאַרבינדונג פונים יידישן פאָלק צו זיין הייליק לאַנד.

ארכיון תקופות
הארכיון היהודי

שמואל באָדלער

די מגילה פונים שפּיל*)

צווישן די יידן בײַם סאַמע עק פון דער ערשטער שורה איז גישטאַנען אינעץ, די טאָכטער פונים אַראַגאָנער רב, רבי יצחק אַראַמאַ. אײַנגיהילט אין דער לאַנגער שוואַרצער מאַנטילע, צונויפגיפּרעסט אין ענגיניש, באַגאָסן פון שווייס און פון אַנגסטן, האָט זי אין דער תּחלה ווי פאַרלוירן דאָס וויסן פון אַן אייגינים באַזונדערן זײַן. זי האָט נאָר צוגידריקט די קלאַפּנדיקע שלעף צו דעם מאַרמאָר-זײַל און מיטן גאַנצן לײַב גיפילט דורך די זײַדינע קליידער זײַן קילנדע האַרטקייט.

נאָר דאָס בילד פונים יונגין דאָן אַלאָנזאָ, וואָס איז אַן אײַנגיבויגינער אַרויפגיגאַנגין אויף דער אַמבאַנע, האָט דורכגישניטן דעם נעפּל פאַר אירע אויגן און ווי מיט אַן אומזעבאַרן גיוועב פון גאָלדינע פעדים זי אויסגישײַלט פונים גופים-קנויל. אָט דאָס איז ער, איר שונא אויפ-ן לעבן. אָט דאָס איז ער, נעבעך. צווישן דעם צודאַווונטן טויזנטער-קעפּיקן עולם איז ער אײַנזאַם, אײַנזאַם. קײַן איין-און-איינציקן מיטפילנדיקן פרײַנט! נאָר זי איינע אַ נאָנטע צווישן די אַלע אַרומיקע. נאָר זי באַגלייט מיט רחמנות זײַנע וואַקלענדיקע טריט, זײַנע דעשראָקינע ווערטער. און זי וויל עס אים זאָגן מיטן בליק. און טיף בײַ זיך, פילט זי, איז זי אַביסל שולדיק — כאָטש זי ווייסט נישט פאַרוואָס — אין זײַן איצטיקער דערשלאָגנקייט. און זי וויל עס אים באַלויזן מיט אַ ליכטיקן, שמייכלענדיקן בליק.

אָ, וויפל וועלטן און זונין-שטראַלן פון צוויי ליבנדע גיליבטע אויגן! אַמאָל זענין זיי, ווי צוויי פּיאָלקעס אין גרינים הויכן גראָז, ווי קלײַנע צוגליטע קוילן אין דעם בעכער פון קטורת. און דאָך, אַז דו קוקסט אין זיי אַרײַן, פאַרשטעלן זיי מיט זיך די גאַנצע וועלט, אַז קיין זאַך עקזיסטירט נישט אַ חוץ זיי, אַז קיין לעבן איז נישטאָ אַ חוץ זיי. און אַמאָל ווידער זענין זיי ווי צוויי פענצטערלעך פון אַן אָפּגרונט-טיפער, סודותדיקער נשמה, וואָס אין איר פאַרלירסטו דיך אינגאַנצן, דערטרענקסט לײַב און לעבן און ווערסט אַ בלויזער נאַקיטער יונג-גאָט פון גליק. און אַמאָל עפינען זיי זיך אויף דיר, ווי הימלין, אַז ס'ווערט ליכטיק אין אַלע עולמות און דײַן משוגע גיוואָרינע פרייד כאַפּט דיך אָן בײַ דער טשופרינע און טראָגט דיך אין זיי פון ליכט צו ליכט! אַזוי גרויס איז זייער כּוח, אַזוי דער כּשוף!

דאָן אַלאָנזאָ-ן האָט דאָס האַרץ גישפּאַרט פון דער ברוסט פאַר אויפלעבונג און מונטערקייט. שטאַרק און הויך און ווערט זײַן קול, פינצטער — זײַנע אויגן, פלאַמידיק, מטיל-אימהדיק ווערט זײַן מוסר. און דער כּעס אויף די שטן-קינדער פּרעסט זײַן האַנט צונויף אין אַ פויסט. ציט-אײַן ווי האַליקער עסיק זײַנע שמאָלע ליפּן און שפּריצט פון זיי מיט זידנדיקער גיפט. און יעדער טראָפּן פונים דאָזיקן פאַרסמטן קוואַל שטעכט ווי אַ דאָרן אין לײַב, ברענט ווי אַ פײַער פונים שאול תּחתּיות אין חלל פונים קלויסטער. אַזוי ציען די קונצנמאַכערס פון גראַנאַדע אײַלנלאַנגע וואַקסינע ליכט פונים מויל, לאָזן רעגנבויגנס, שפּײַען פלאַמען. איז דאָס ער, דער אײדלער, ריטערלעכער דאָן אַלאָנזאָ, וואָס זײַן יונגער, מיט כּוחות שפע גיבענטשטער קערפּער, פלעג זיך דאַכטן, איז מורד אין די גלחישע קליידער און דאָס לעבן, וואָס שפּרודלט פון זײַנע באַוועגונגין שפּעט-אָפּ פון זייער טויטן - שוואַרצקייט? זענין דאָס די ברעמין פון הימלישער וועלבונג, די ליפּן וואָס דער גאַנצער פרילינג פון לאַנד פלעג בליען אויף זיי? איז דאָס ער, דער „ריטער פונים הייליקן אָרדן" ווי ער פלעגט זיך רופן; „דער הייליקער פונים ריטערלעכן אָרדן" ווי ס'האָבן אים גירופן די ווײַבער און מיידלעך פון טאַראַגאָנע?

זי גידענקט נאָך ווי הײַנט דעם טאָג פון זייער ערשטן באַגעגעניש. זי איז גיזעסן אין קליינים גאָרטן, אין שאָטן פון איר טאַטנס הויז; גילײיענט די קרעפּטיקע, גיוואויגינע און גימאָסטינע שירים פון שלמה בן גבירול און באַוואונדערט דעם שפּיל פון דער זון אויף די איילבירטינע בלעטלעך. און גידאַכט האָט זיך איר, אַז די קלאַנגין און ריד פונים משורר און די זוניקע בלעטלעך זענין ווי פון איין מין גאָלד אויסגיגאָסן. אַפילו דער נאָנטער ים איז אײַנגידרימלט גיוואָרן ווי אַ שווער אומבאַוועגלעך מעטאַל. און זי האָט נישט גיהערט ווי אַ שיפל האָט לייכט צוגישלאָגן צום ברעג. ערשט ווען אַ שוואַרצע גישטאַלט האָט זיך באַוויזן אויף דעם בלאָען, דורכזיכטיקן הינטערגרונד און גיאײַלט צו איר, האָט זי זיך גיגעבן אַ שטעל אויף און דערזען אים צום ערשטן מאָל. אַ שוידער איז אַדורך איר חוט השדרה און זי וויל אַנטלויפן אין שטוב אַרײַן. אָבער זײַנע ווערטער און זײַן שמייכל האָבן זי צוגיבונדן צום אָרט און מיט אַ קינדישער אומבאַהאָלפנקייט קנייטשט זי דעם פאַרמיט פון דער לידער מגילה. ער פרעגט וואָס דאָס איז און נעמט עס אַרויס פון אירע הענט צו באַקוקן.

פון דעמלט אָן איז ער גיווען אַ שטענדיקער גאַסט און אײַנגייער אין זייער הויז. אומגירעכט פלעג ער ווי אויסוואַקסן פון דער ערד, תּמיד מיט דעם זעלבן שמייכל, מיט אַנדערע תּמיד אויסריידן. מען פלעג אים אויפנעמען זייער פרײַנטלעך, נאָר דער שמועס, וואָס פלעג זיך פסדר נישט ווילנדיק רייסן, האָט עדות גיזאָגט אויף אַן אומצופרידנהייט. דאָך נישט איינמאָל איז דער שמועס פון וואָרט צו וואָרט איבערגיגאַנגין אין אַ הייסן וויכּוח מיט איר עלטערן ברודער מאיר און דער אויסגישולטער טעאָלאָג פלעג בלײַבן פאַרוואונדערט פאַר זײַן קלאָרן, שנײַדיקן שכל און זײַנע ברייטע פילאָזאָפישע ידיעות. אָבער ס'רוב האָט דער גלח אויסגימיטן אַזעלכע שמועסן, אין וועלכע מאיר אַראַמאַ האָט גיבדקיוויט זײַן ביכערישע רעטאָריק מיטן בליציקן מעסער פון אמת בײַם רײַנים ליכט פון דערקענטניש. צו וואָס זאָל אינעץ זען, ווי ער שטייט נידריקער אין דענקערישער פילאָזאָפיע פון איר ברודער? ער האָט אויך נישט גיוואָלט, אַז עס זאָל שטענדיק אויפגילויכטן ווערן דער תּהום, וואָס טיילט זיי פונאַנדער. אויך ר' יצחק איז נישט צופרידן גיווען מיט די וויכּוחים וועגן אמונות, ווער ווייסט וואָס דערפון קאָן אַרויסקומען? און ער האָט אָנגיזאָגט זײַנע קינדער נישט צו רייצן דעם גלח, נישט אויפצורודערן אים. ס'קען נאָך, חלילה, אַר יסקומען אַ רעה פאַרן כּלל. איינמאָל האָט ער זי גיטראָפן זיצן אַליין אין דער אַלטאַנע. די גלאָקן האָבן גיקלונגין און אַ קילער ערנצטער אָוונט האָט אָנגיצונדן די וואָלקנס אין מערב און צושמעקט אַלע בלומען אין גאָרטן. אויף די שפּיצן פון די ביימער האָבן גיפלאַטערט די זון-גיקושטע בלעטלעך, ווי גילדינע רענדלעך. ער האָט אַנידערגיקניט פאַר איר און דערציילט די גישיכטע פון זײַן יוגנט. נאָך אַלס קינד האָט ער זי גיקענט. צווישן די טרויעריקע ווענט פון קלויסטער איז זי זײַן איינציקער חלום גיווען, היילנדע טרייסט, ווײַטיקע בענקשאַפט. און שטודירנדיק די געלע פאַרמיטן פון טעאָלאָגיע פלעג ער זי זען אין דמיון אַלס אידעאַל. ער שעמט זיך עס אויסצוזאָגן: אַפילו די געטלעכע מוטער פלעג אים זיך אויסווײַזן אין איר גישטאַלט און קוקן מיט אירע אויגן.

און זי איז — כאָטש גיוואונדערט האָט זי זיך אויף זיך אַליין — נישט גירירט גיוואָרן פון זײַן ווידוי. זי האָט באַמערקט דעם צלם, וואָס ער טראָגט תּמיד אויף זײַן ברוסט און פאַרוואָרפט

*) זע נומער 60

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 062 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

אים אויפן רוקן יעדעס מאָל ווען ער רעדט מיט איר, און גיקלערט בײַ זיך: נײַן, נישט רײַנע הענט טוען אַזוי, נישט קיין ערלעך גיוויסן. און דאָך האָט זיך אַן נעפּלדיקער אומרו אַרײַנגיגנביט אין איר נשמה. הײַנט איז דאָס ערשטע מאָל, וואָס זי קוקט אים נאָך, ווען ער גייט אַוועק, מיט אַ פלינקן שפּרונג זעצט ער אַריבער דעם פּלויט פונים שכנותדיקן גאָרטן, וואו די אַראַבישע טאָרגס רײַסן די טרויבן מיט גיזאַנג. גייענדיק מיט דער שמאָלער סטעזשקע וויצלט ער זיך און שטיפט מיט זיי און זײַן הילכיק גילעכטער איז ווי מחלל די אָונטיקע שטילקייט אין דעם בלאָעם חסד פון הימלען אויף די אומבאַוועגלעכע ביימער.

איר עקשנותדיקער ווידערשטאַנד האָט אים נאָך שטאַרקער צורייצט און ווילדער צופלאַקערט זײַן גיריקייט. עפּיס האָט ער דערפילט אין איר נשמה אַ חוץ דער ווײַבלעכער אָפּגיהיטנקייט, אַ כוח אַן אַנדערן, אַ פרעמדן, אַן אייגנאַרטיקן. ער קען נישט זײַן נאַמין אָבער ער פילט, אַז ר-איז אומבאַזיגבאַר. און קיינמאָל וועט ער זי נישט בײַקומען, אויב ער וועט צוערשט נישט אויסוואָרצלען „דאָס דאָזיקע”, זײַן שטערגײַסט, איר פאַנצער. נאָך אין זײַן יוגנט האָט ער בײַגיוואוינט אַן אויטאָ-דאַ-פע אין טאָלעדאָ. ער האָט גיהערט דעם „שמע ישראל” פון די פאַרברענטע אויסן פלאַם. און ער האָט גיוואוסט: כל זמן „דאָס דאָזיקע” לעבט אין זיי, קען קיין שום מאַכט אין דער וועלט נישט באַזיגן אָט די וואונדערלעכע עקשנים.

אָ, איר שוואַרצע, זיסע, צושמעקטע, ציגײַנעריש-הייסע זומערנעכט פון קאַטאַלאָניע! אָ, איר, דורך אויזיאַס מאַרקאָ באַזינגענע, פון ג-ט ווי צו ליבשאַפט באַשאַפענע! נישט קיין שכרות פון גליק נישט קײַן לויטערקייט פון חלומות האָט איר גיבראַנגט יענים יידישן מיידל. איצט האָט שוין דאָן אַלאָנזאָ נישט פאַרוואָרפן דעם צלם אויפן רוקן. קודם כל, האָט ער גיוואוסט מוז ער פאַנגען די נשמה און דערנאָך וועט ער ממילא ווערן האַר איבערן דאָזיקן פאַרגעטערטן גוף. עס האָט זיך אָנגיהויבן אַ לאַנגע שורה פון טעג און נעכט, אין וועלכער דער גלח האָט איר* גיפּרעדיקט די תורה פונים נצרת-ער רבין. אָבער דער טאָן פון זײַנע ווערטער האָט גילייקנט און אין זײַנע פון תאווה און שנאה צוצינדינע אויגן האָט גיהוליעט דער לץ פון הכחשה. די רייד וועגן אהבה און רחמים האָבן גיקלינגען ווי אַ דראָהונג און די דערהויבינע דרשה אויפן הר הזתים האָט גיאָטעמט אכזריות און פאַרפאָלגונג. „ליבט אייערע פײַנט” — האָט ער איר געוואָלט איבערווײַזן די הויכקייט פון זײַנע אידעאַלן, „איך וואָלט דיך צוריסען ווי אַ הונט, דו שלעכטע ייִדישקע!” האָבן דערבײַ גישריגן זײַנע קרומע פינגער פון די הונגעריקע הענט. עס האָט גישרפיט גיהינומי-ש זײַן פאַרצערנדיקער דורשטיקער בליק. „נישט קיין שווערד ברענג איך אייך, נאָר ליבע”, האָט ער איר פאָרגילייענט אין אײַנ׳ פון די רויזיקבלאָע פאַרנאַכטן. און אַלעס אַרום האָט גישריגן: „ס-אַ שקר! ס-אַ שקר!”

און צו דער פאַרפאָלגונג האָט נישט גינומען קיין סוף. נאָר וואָס אַ מאָל איז שווערער גיוואָרן די פאַרסמטע לופט פון שנאה און ס-איז גיוואַקסן די חוצפה פונים אָנגרייפנדיקן קלויסטער-זון. אויף שריט און טריט האָבן איר נאָכגישפּירט זײַנע גידונגינע צי פרײַוויליקע שפּיאָנין. ווי אַ גיאָגטע סאַרנע האָט זי גיציטערט אין שטענדיקן פחד פאַר אַן אָנפאַל, פאַר אַן אַוועקרײַסן אויפן הפקרדיק-באַלבאָסלאָזן ים. און וואָס וועט זײַן, אַז דער גלח, אַן אַ יפגירעטער, וועט וואַרפן אַ בלבול אויפן גאַנצן הויז? דעמלט, זענין זיי דאָך אַלע פאַרפאַלינע... אינקוויזיציע... סאַנטאָ אָפּיציאָ... אַ שוידער איז דורך איר לײַב. ווי אַ פראָסטיקער פירענעען-ווינט וואָלט זי דורכגינומען.

מען קען בלײַבן מוטיק און מיט אַן אומדערשראָקינים שטערן און קוקן גלײַך אין די אויגן אַרײַן -אַ לײַב, וואָס שטייט אַקעגן. דער גרעסטער העלד מוז אָבער אויסגיין פאַר פחד, ווען ער איז

אומאויפהערלעך אין גיפאַר און ווייסט, אַז אָט-אָט דאַרף זיך וואַרפן אויף אים פלוצים אַ חיה פון הינטער זײַנע פלייצעס.

אינעך האָט גיצאַנקט שטענדיק מיט אויפגישפּאַנטע נערוון האָט זי פון יעדן מינדסטן שאָרך באַקומען אַ ציטערניש. ס-איז גינוג גיווען, אַז צוויי קינדער זאָלן מיט אַ גיפילדער דורכלויפן איר פענצטער, אַז זי זאָל פשוט פאַרלירן דאָס חיות און פאַלן אין חלשות. אָפטמאָל בײַנאַכט כאַפּט זי זיך אויף מיט אַ שרעקלעכן אויסגישרײַ, וואָס גייט איבער אין אַ קאָנוואולסיוו גיוויין און משונהדיקן גיאָמער. עמיץ לויערט, עמיץ שטיקט זי. מיט שווערע מי האָבן זי די שטוב-מענטשן באַרואיקט און אײַנגישטילט.

און ווען דאָן אַלאָנזאָ האָט באַמערקט איר צושטאַנד, אירע מיט שוואַרץ אַרומגיקרייזטע אויגן און בלײַך אויסגידאַרט פנים מיט דעם איבערערדישן חן פון אַ מאַרטירערן, פון אַ הײַליקע — האָט ער אָנגיהויבן נאָך מיין צו ווילדיווין און זײַנע הולטייאישע שגעונין זענין איבערגיגאַנגין יעדע מאָס. ס-האָבן זיך אָנגיהויבן טראָגן רכילותן וועגן זײַן אויפפירן: מען האָט זיך דערציילט אומגלויבלעכקייטן, אמתע און מיט אַ צולאָג, פון זײַנע מעשי-תעתועים. נישט איינמאָל, זיצנדיק פאַרטראַכט און פאַרהערט און פליוסקין פון די כוואַליעס, אויף די שטיין-טרעפּ, וואָס האָבן גיפירט פון די גערטנער צום ים, האָט זי פאַרנומען דעם דערשטיקטן ווילדוועלדישן גיברויז פון זײַנע אָרגיעס אויפן שיפל און אַן אומהיימלעכע אימה האָט זי אַרײַנגיטריבן אין שטוב.

— — — — — — — — — — — — — — —

און אָט שטייט ער דער תאוות-יעגער, און דערציילט די מעשה פונים כשרן לעמעלע און די מופתים פון זײַנע שלוחים. און ווייניק זענין אים גיווען די מאמינים זײַנע, האָט מען נאָך אַרויסגיטריבן אַלטע ייִדן פון די שולן, ייִדינס און קינדער פון די היימין, צו הערן דעם דאָזיקן הימל-שרייענדיקן שקר, צו זען דאָס אומפאַרשעמטע צביעות בצורת אָדם זיצט אויף דער שטול פון משפט אין מוסרט און שטראָפט. אַ ברענינדיקער ווייטיק האָט זי אַ דרוק גיטון בײַם האַרץ, אַז זי האָט זיך אַוש אַ וואַקל גיטון ווי צום חלשן. זי האָט זיך אָנגיהאַלטן בײַ אַ מאַרמאָר-זײַל. היי, ווען זי זאָל שמשון זײַן, און אָנגעמען אָט די זײַלן מיט כוח, אַז דאָס גאַנצע הויז זאָל זיך אַ טרייסל טון, אַ קראַך און פאַרשיטן, באַגראָבן די בײַזוויליקע ממשלה פון חיהשער מאַכט און מענטשלעכן ליגנט! און אַ קריץ פון אומבאַהאָלפנקייט איז דורך אירע ציין, ווי פון טעמפּן מעסער אויף גלאָז, דער ערשטער קריץ אין איר לעבן. פאַר זינדיקן כעס און רציחה האָט זי אַרײַנגיכאַפּט די פינגער פון איר האַנט אין מויל אַרײַן און גיביסן, גיביסן גיביסן...

און אַלאָנזאָ האָט טריומפירט. מיט אַ באַגײַסטערטן רוף צו די ייִדן, זיי זאָלן זיך באַקענין צום אמת און מודה זײַן און זיי וועלן גיהאָלפן ווערן אין ביידע וועלטן האָט ער גיענדיקט זײַן דרשה. אַ שטילקייט פון כבוד און באַוואונדערונג האָט גיהערשט אין קלויסטער. יעדער האָט גיפילט. אַז נאָך אַזאַ דרשה מוז ער בלײַבן אין זײַן הייליקייט און טאָר נישט דעגראַדירט ווערן. אַפילו דער נונציוס האָט אָפּגיאָטעמט ווי מיט אַן הסכמה און גיווישט זיך דעם שווייס פונים שטערן: מען זאָגט בחוש, ער איז צופרידן.

נאָר דעם גלח איז דאָס נישט גינוג גיווען, ער האָט גיוואוסט, ער מוז איצט אין קאָן איצט באַווײַזן אַזוינס, וואָס זאָל איינמאָל אויף תמיד פאַרמאַכן דאָס מויל זײַנע געגנער. דאָס וואָס איז נישט גילונגין פוליוס דע סאַנטאָ מאַריאַ, דעם גישמדטן רב פון בורגאָס, נישט יהושיע לאָרקי, וואָס האָט זיך אָנגירופן מיט זײַן נאָמין און נישט וויצענטע פערער מיט דער ספר תורה אין איין האַנט און מיטן צלם אין דער צווייטער — דאָס מוז אים גילונגין. אַלײַן דערהיצט פון זײַנע אייגינע ווערטער, פאַרשכורט פונים

ארכיון אסופות

הארכיון היהודי

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 062 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

זיג, מיט אמונה אין זיין קראַפט, האָט ער פאַרשטאַנען, ער מוז זיין ווערק ענדיקן: ער וועט מיטרייסן די ווידערשפעניקע, וואָס קיין שום מאכט האָט נישט מיטגיריסן, ער וועט איינבייגן די האַרטנעקיקע, וואָס קיין ווילן אין דער וועלט האָט נישט איינגיבויגן. ער איינער האָט דורכגיבראָכן די אייזערנע מויער פון זייער עקשנות און ס-איז גינוג ער זאָל אויסציען די הענט און זיי וועלן פאַלן אים פאַר די פיס און קושן דעם זוים פון זיינע גלחישע קליידער.

ער האָט אראָפּגינומען דאָס אספערגילום מיטן הייליקן וואַסער פונים מזבח און גילאָזט זיך צוגיין צו דער צונויפגיפרעסטער קופּע יידן, ווי אין אַ וואַגזין, אָבער אומיטום האָט ער גיטראָפן די אומדורכברעכליכע מויער, ווי פון איין פעלז אַן אויסגיהאַקטע. אומיטום נאָר אַראָפּגילאָזטע אויגן, מאַכטלאָזע הענט, בלוטלאָזע אומבאַוועגליכע ליפּן. נאָר צוויי אויגן קוקן אויף אים. „אינבעץ!" האָט ער גיוואָלט אויסשרייען. ער גייט צו צון איר און רעט כלומרשט צו דער גרופּע אַרום איר: קניט אַ נידער פאַרן מאַיעסטעט פונים פאָטער אין הימל! אָבער די אויגן, אירע אויגן, קוקן ווילד, שרעקלעך, מיט שגעון און איבערמענטשלעכער, געטלעכער צו טייוולאָנישער גבורה. און אַ שטיל וואָרט, קוים גישעפּטשיט, אָבער הילכיק אָפּקלינגנדיק אין אַלע הערצער שניידט דורך די טויטע שטילקייט:

— שקרן!

און אַ ווייסע זידיקע שוים באַווייזט זיך אויף אירע ליפּן און אַ שפּײַ, ווי אַ אָפּגיריכינע כוואַליע פונים בלוטיקן האַרץ, פאַלט אים אין די אויגן, ווי אַ דונער פון איבערגייענדיקער פאַראַכטונג איך פנים, אין הייליקן אָספּעסאַריום. אַ מורא פאַלט אין זאַל. אַ גליוורונג פאַרכאַפּט דעם אָטעם. מען פאַלט אויף די קניעס, מען צלמט זיך אָן אויפהער. אָבער באַלד ברעכט אויס אַ צעיושעט מערדעריש געשריי. ווי פון מאַטאַדאָרן ביים אָקסן-קאַמף, ווי פון טויזנט לייבן, וואָס האָבן דורכגיבראָכן די קראַטעס, מיט אויפגיהויבינע פויסטן, מיט טופּנדיקע פיס און פאַרווירטע גיהילכן שפּאַרט מען דורס צו זיין די פאַרשוועכערס. נאָר פלוצים באַווייזט זיך די קליינע זיך-טרייסלינדיקע גישטאַלט פונים נונציוס אויפן מזבח. זיין האַנט איז אויפגיהויבן און זיין פנים ווייס צוגליט פון גרימצאָרן. אַלע צוהיצטע אויגן ווענדן זיך צו אים און אין שטילגיוואָרינים זאָל דערהערט זיך זיין וואוטנדיק קול:

— נישט זי איז שולדיק — נאָר ער — דער טייוול אַלאַגואַ! —

— — — — — — — — — — — — — — —

און אין אַלע שולן און בתי מדרשים פון קהלה קדושה טאַראַגאָנע האָט מען גומל גיבענשט, און דעם גרויסן הלל גיזאָגט, און אָפּגיגעבן אַ שבח והודיה צו השם יתברך פאַר דעם גרויסן נס* מחוץ לדרך הטבע, וואָס [illegible] לחודש טבת, שנת רמ"ג ה' אלפים לבריאת העולם.

און ווייט און ברייט האָט גיקלונגען מיט שמחה און האָפינונג:

רם על כל גוים ד', על השמים כבודו.
מי כד' אלקינו המגביהו לשבת,
המשפילי לראות בשמים ובארץ?
מקימי מעפר דל, מאשפות ירים אביון.
להושיבי עם נדיבים, עם נדיבי עמו.
מושיבי עקרת הבית, אם הבנים שמחה,
הללויה!
בצאת ישראל ממצרים — — — — — — — —

100 פּריינט
פון פאַרלאַג „בית-יעקב"!

אויף דער לעצטער קאָנפערענץ אין פּאַביניץ, איז אָנגינומען גיוואָרן אַ באַשלוס, אַז עס זאָלן ווערבירט ווערן 100 פריינט פאַרן פאַרלאַג „בית יעקב". נאָך פיל אויפקלערן די זאַך האָבן אַלע איינגיזעען, אַז אַנדערש איז נישט צו האָפן, אַז עס זאָל אַרויסגיין אַ ניי בוך.

מיר ווענדן זיך צו אַלע, סיי יחידים, סיי אָרגאַניזאַציעס און ביבלאָטעקן צו דעקלאַרירן זיך אַלס אונדזערע שטענדיקע פריינט, ד. ה. אויף זיך צו נעמען אַ התחייבות צו פאַרשפּרייטן פון יעדן נייעם בוך, וואָס וועט אַרויסגיין צו 5 עקז. יעדער פריינט צאָלט איין אַ קאָנטא 10 גילדן און שרייבט אונטער אַ גיהעריקע דעקלאַראַציע. ווי באַלד ס'זענען דאָ 100 אַזעלכע פריינט נעמט זיך אונטער אונדזער פאַרלאַג אַרויסצוגעבן יעדן חודש צוויי וויכטיקע ביכער, אין אָנהייב קומען אין באַטראַכט נאָר בעסערע בעלעטריסטישע ווערק.

עס איז אַ פּרוואו, צי עס זענען באמת פאַראַן אָפּנעמער אויף נייע ביכער. דער פאַרלאַג וויל זיך נאָר שאַפן אַ זיכערן טיראַזש, וואָס זאָל דעקן אַ העלפט פון די קרן-קאָסטן. באם אָבער עס וועלן נישט זיין קיין 100 אַזעלכע אָפּנעמער, איז דאָס אַרויסגיין נייע ביכער נישט פאָראויסצוזעען.

מיר וואַרטן אויף אַ ענטפער! יעדער וואָס וועט זיך דעקלאַרירן וועט זיין נאָמען ווערן פאַרעפנטלעכט אין אונדזער זשורנאַל.

י. הלוי בירנבוים

אַקראַנץ פּערל

(גיזאַמלט פון תלמוד, מדרשים און אַנדערע ספרים)

טו נישט קיין גוטס אַ שלעכטן
וועט דיך קיין שלעכטס נישט טרעפן. (ב"ר פכ"ב-ח)

*

שיין איז דאָס שווייגן פאַר חכמים
ווי שיין נאָך פאַר נאַראָנים. (פסחים צ"ט)

*

אַ ליגנער, אַפילו ער זאָגט אמת
הערט מען אים אויך נישט. (סנהדרין פ"ט:)

*

מיט דריי זאַכן דערקענט מען דעם מענטש:
בכוסו—ביים טרינקען,
בכיסו—מיט דער טאַש, — —
בכעסו—מיטן צאָרן. (עירובין ס"ה)

*

פיר שטאָלצע זענען פאַראַן:
דער אָקס ביי בהמות,
דער לייב צווישן חיות,
דער אָדלער ביי עופות
און דער מענטש איבער אַלע. (ש"ר פכ"ג-יג, חגיגה יג:)

*

פונים ברונים, פון וועלבן דו טרינקסט
וואַרף נישט קיין שטיין. (תנחומא מטות סג)

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 062 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

אַ הייליקע נשמה

(חסידיש)

נאָכדערציילט פון **אליעזר שיבדלער**

דריי יאָר איז אייזיקל אַלט געוואָרן ווען זיין פאָטער איז אים געשטאָרבן. די מוטער איז געבליבן אַן אָרימע אלמנה און האָט נישט געקענט האַלטן קיין מלמד פאַר איר עלנט יתומל. האָט זי מיט אים אַליין געלערנט עברי, און אייזיקל האָט זיך אויסגעלערנט דאַווינען.

איינזאַם איז אייזיקל אויפגעוואַקסן אין דעם פאַרוואָרפענים אונגע-רישן דערפל, און מיט זיבן יאָר האָט ער געמוזט אַרויס אין פעלד אַריין היטן שעפעלעך, דאָס איינציקע פאַרמעג פון זיין אָרימער מאַמען.

האָט דער גרויסער צדיק ר׳ ׳יב שרהס געזען, אַז דאָרט ווייט אין דער אונגערישער ווילדעניש וואַקסט אַ טייערע נשמה פון אַ גאָר הויכער מדרגה און אַז מ דאַרף איר געבן אַ תיקון, אויסצולייזן פון דער איינזאַמקייט.

איז ר׳ לייב שרהס אַוועק קיין אונגערן, געוואָנלט פון שטעטל צו שטעטל פון ישוב צו ישוב, איז ער איז געקומען אין דער געגנט פון זאַבאָלטש. מיד פונים וועג, האָט ער זיך אַנידערגע-לייגט אויף אַ לאָנקע אונטערן שאָטן פון אַ בוים. דערזעט ער אַ קליין אָרים פאַסטעכל היטן שעפעלעך, און באַלד הערט ער אַ האַרציקע שטימע פון דעם יינגעלעס מויל: גרויסער באַשע-פער, אפשר האָסט דו אויך עטלעכע שעפעלעך. איך וועל זיי דיר היטן, זיי פאַשן געטריי! אוי, באַשעפער, זיסער באַשע-פער! ווי ליב האָב איך דיך!

ר׳ שרהס איז אויפגעשטאַנען מיט גרויס פרייד, צוגעגאַנגען צו דעם פאַסטעכל און צו אים געזאָגט: יאָ, מיין קינד דו וועסט אם-ירצה-השם היטן דעם אייבערשטנס שעפעלעך.

דאָס יינגעלע האָט דעם צדיק אהיימגעפירט צו דער מוטער. ר׳ לייב שרהס האָט די אַלמנה געבעטן זי זאָל אים מיטגעבן איר יינגעלע, ער וועט פאַר אים זאָרגן. די מוטער האָט מסכים געווען און ר׳ לייב שרהס האָט דאָס קליינע פאסטעכל געבראַכט קיין ניקלשבאָרג צום רבין ר׳ שמעלקע זצ״ל.

„דאָ האָט איר אַ נשמה פון היכל השירה״ האָט ר׳ לייב שרהס געזאָגט צום ניקלשפאָרגער צדיק.

דער קליינער אייזיקל, דאָס פשוטע דאָרפס-יינגעלע האָט געלערנט מיט גרויס התמדה און געגאַנגען פון מדרגה צו מדרגה אַלץ העכער און העכער. צען יאָר האָט אייזיק געלערנט אין ניקל-שפאָרג, דערנאָך האָט דער רבי ר׳ שמעלקע צו אים געזאָגט: איך האָב מיט דיר געלערנט תורה, אַצינדערט מוסטו אָנהייבן לערנען יראת שמים, גיי קיין גאַליציע, קיין ליזשענסק, צום הייליקן רבין ר׳ מלך, דעם „נועם אלימלך״ און דאָרט וועסטו לערנען ווי מען דאַרף מורא האָבן פאַרן באַשעפער.

פינף יאָר וועסטו דאָרט לערנען און דערנאָך וועסט דו אַהיים צו דיין מאַמען. שווער איז אייזיקלען געווען זיך צו שיידן מיט ניקלשפאָרג, מיט זיין טייערן רבין וואָס האָט מיט אים געלערנט צען יאָר תורה. נאָר ר׳ לייב שרהס איז געקומען און אים אַוועק-געפירט קיין ליזשענסק.

דאָרט האָט ער געלערנט פינף יאָר. דערנאָך האָט אים דער נועם אלימלך געבענטשט, אים געהייס אַהיימפאָרן צוריק קיין אונגערן און דאָרט חתונה האָבן מיט דער כלה, וואָס זיין פרומע מוטער האָט פאַר אים אויסגעקליבן.

ר׳ אייזיק איז געוואָרן קאַליווער רב און רבי. זיין נאָמען האָט געשמט אין גאַנץ אונגערן און פוילן. טויזנטער יידן זענען גע-קומען צו אים נאָך טרייסט און הילף. ער האָט די אונגערשע יידן געלערנט דעם וועג פון חסידות, זיי געוויזן דאָס הייליקע ליכט פון ר׳ ישראל בעל-שם-טוב און דעם מעזריטשער מגיד דעם רבין ר׳ בער.

דער קאַליווער צדיק פלעגט יעדן טאָג אַרויסגיין חוצן שטעטל און צווישן די פעלדער און וועלדער דינען דעם אייבערשטן. איינמאָל דערזעט ער אויף אַ לאָנקע שטייט אַ פאַסטעך צווישן זיין טשערעדע און זינגט אַן אונגעריש ליד. דער ניגון איז געווען אַזוי זיסער, אַזוי הייליקער און פול מיט בענקשאַפט.

דער אונגערישער פאַסטוך האָט געזונגען:

וואַלד, וואַלד. ווי גרויס ביסט דו? —
רויז, רויז, ווי גרויס ביסט דו,
וואָלט דער וואַלד נישט געווען אַזוי גרויס
וואָלט פון מיר נישט ווייט געווען מיין רויז.
ווער וועט פון וואַלד מיך אַרויספירן,
און מיט מיין רויז מיך צוזאַמענפירן...

ארכיון אסופות

הייסע טרערן האָבן זיך געגאָסן פון ר׳ אייזיקס אויגן. דאָ האָסטו אַ מטבע — האָט ר׳ אייזיק געזאָגט צום פאַסטעך און זינג נאָכ-אַמאָל דעם אייגענעם ניגון. און ווען דער פאַסטעך האָט אָנגע-הויבן זיין געזאַנג האָט זיך ר׳ אייזיק קאַליווער אַנידערגעוואָרפן אויף דער ערד און געזונגען:

גלות, גלות, ווי גרויס ביסט דו,
שכינה, שכינה, ווי ווייט ביסט דו,
וואָלט דער גלות נישט געווען אַזוי גרויס
וואָלט די שכינה נישט געווען אַזוי ווייט.
ווער וועט מיך פון גלות אַרויספירן
און מיך מיט דער שכינה צוזאַמענפירן.

זינג נאָכאַמאָל האָט ר׳ אייזיק דעם פאַסטעך געבעטן און אים געגעבן נאָך אַ מטבע. דער פאַסטעך האָט דאָס מאָל דעם ניגון געשפּילט אויף אַ הילצערן פייפעלע. זינג נאָכאַמאָל — האָט דער צדיק געבעטן. נאָר צום דריטן מאָל האָט דער פאַסטעך שוין נישט מער געקענט שפּילן, דער ניגון איז אים אַרויס פון זיין זכרון.

הארכיון היהודי

מיט פרייד האָט דער צדיק געזאָגט צו זיינע חסידים. איך האָב דעם ניגון איצט אויסגעלייזט. דאָס איז דאָך דער ניגון וואָס די יידן האָבן געזונגען ביי די טייכן פון בבל. באַלד צוויי טויזנט יאָר ווי דער ניגון איז געווען אין גלות, אַצינד האָט דער ניגון באַקומען זיין תיקון.

ר׳ אייזיק קאַליווער איז געווען אַ גרויסער רעליגיעזער משורר. פונקט ווי ר׳ יצחק לוי באַרדיטשעווער האָט ער אויך געזונגען און פאַרפאַסט הייליקע ג—טלעכע געזאַנגען. זיי ווערן נאָך עד היום געזונגען מיט גרויס התלהבות פון די אונגערישע חסידים.

דער פאַסטעך און די שעפעלעך:

די שעפעלעך וויינען
די פאַסטעכער קלאָגן,
לאָמיר דעם האר תיכף זאָגן
אַז היי באַדאַרף זיין סטאַדע...

זיי געבענטשט פאַסטעך געטרייער!
און שלום צו מיינע שאָף?!

צו דיינע שאָף
וועט תמיד זיין שלום
כל-זמן איך בין זייער פאַסטעך...

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 062 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

יידישע פרויען דערציאונג

די ריידזע צו דער דערציערן

(סוף פון ערשטן קיפיטל)

זיין פאטערליך הארץ איז גיוועזן באשווערט מיט פיינלעכע גיפילן, ווי וועט ער זי קענין א וועקלאזן פון זיך פאראיינזאמט. עס איז אים גיוועזן קאלאמוטנע אויפן הארצן, און לאנגדיק לאנגזאם פארן די פערד, איז ער פארזונקן גיווארן אין דער פארגאנגנהייט, אין יענער גליקלעכער צייט, ווען זיין אייבדעלע פרוי האט נאך גילעבט...

פלוצלינג האט ער גיהערט, ווי עמיצער רופט אים אן ביים נאמין. א דערשראקינער האט ער זיך אומגיקוקט. ווער עס רופט אים דאס אין מיטן וועג. ער האט אבער גיהאט א גאנץ אנגינעמע איבערראשונג, דאס איז גיוועזן זיין יוגנט-פריינט גדלי' האכהיים. ער איז גיגאנגין אויפן וועג מיט א פאק אויף די פלייצעס, א מענטש פון א יאר פיניף און פערציק. האט ער גיטראגן זעם שווערן פאק אזוי לייכט און רירעוודיק, ווי א בחור'ל פון א יאר זעכצן, ניינצן טראגט זיינע שול-ביכער אין זיין יוגנט-לעכן לעבנס-לוסט.

בנימין האט א צי גיטון מיט די לייצעס און אפגישטעלט די פערד.

וואוהין פארסטו? בנימין — האט אים גדלי' גיפרעגט צוקומינדיק צום וואגן.

קודם-כל זעץ זיך ארויף אויפן וואגן, און זאג מיר, וואוהין דו ווילסט פארן.

איך דארף נאר צום נאנטסטן דארף — האט בנימין גיענפערט. אבער מיין ג—ט, וואס פאר א שווערן פאק דו טראגסט אויף דיינע פלייצעס!

האט בנימין גיזאגט פארוואונדערט:

יא, יא, ליבער בנימין, יעדער מענטש האט זיך זיין פעקל — האט גדלי' גיענפערט וויציק.

וואס זאל דאס באטייטן—האט גדלי' ווייטער גיזאגט אין שפאס—צי האסטו דאגות פרנסה? און אפשר דריקן דיך די גידרוקטע געלט-אסיגנאציעס? אדער אפשר ביסטו בייז אויף דער וועלט, וואס איר גאנג איז אזוי משופעדיק?

בנימינ'ן איז נישט גיוועזן אויפן הארצן צו ענפערן אים אינים זעלבן וויציקן טאן. ער האט אים מיט אייגפאכע און פשוטע ווערטער דערקלערט דעם צוועק פון זיין רייזע.

איך פארשטיי דיין צער—האט האכהיים גיזאגט ערנצט, דו וועסט דיך מוזן שיידן מיט דיין טאכטער אויף א שיינע פאר יאר, אבער צי קאנסטו דען דיך נישט טרייסטן דערמיט, וואס צו שיידכט זיך מיט איר צוליב אזא הויכן ציל?

נו, צום טייל איז עס א טרייכט.

וואס צום טייל?

נו יא, וואס דארף דען אין גרונד גינומין וויסן א מיידעלע? א פרוי דארף נישט זיין צו הויך גיבילדיט נישט אין וועלטלעכן וויסן און נישט אין יידישקייט, א ביסל יא, אבער נישט צופיל.

און דאס זאגסטו דו נאכגיטראכט? — האט גד י' האכהיים זיך אנגירופן מיט א טאן פון פארוואורף—דאס זאגט א מענטש, וואס איז גיוועזן אלזייטיק גיבילדיט. איך וואלט דיר זער גערן נישט גיוואלט אויפרייסן דיין קוים פארהיילטע וואונד, אבער שווייגן וואלט גיוועזן א טאפלטער פארראט...

און וואס פאר א מיינונג האסטו פון דיין שוועגערן, די פרוי טריעסט, וועלכע איך האב דעם כבוד צו קענין? איז זי דען נישט א לעבעדיקער מוסטער פון אן-אידעאלער פרוי?

די דאזיקע צווי פרויען זענין אודאי א יוצא מן הכלל — האט בנימין גיענפערט אפווייכנד.

גיוויס זענין ביידע א אויסנאם. האט האכהיים גיענפערט איראניש. — א, וואס פאר א אויסנאם זענין זיי פון די פרויען, וואס דורך דער פרילינגס-לופט זענין זיי רעליגיעז פון ראמאנין „אויפניקלערט". דורכן טעאטער גיבילדיט, אין גלאנצן דורך פוץ און פראנן-דרעשעריי. און דורך דעם, וואס זיי דרעסירן די קינדער האלט מען זיי פאר מוסטערהאפטע מוטערס, ג—ט איז אן-ידות וואס אמת גיבילדיטע בראווע הויז-פרויען זענין א זעלטינער אויסנאם צווישן די פיל איינגיבילדיטע און פארבילדיטע פרויען, זיי זענין גיגליכן צו די טיף-ווארצלדיקע דעמבעס א קייגן די שוואכינקע ביימעלעך, וואס דער מינדסטער ווינט קערט איבער קאפויר. פונוואניט שטאמט דען דער מוראדיקער לייכטזין פון אונדזער אונטערוואקסנדער יוגנט, וואס איז דען די סבה, וואס אונדזערע פאמיליען-פעדים ווערן לעצטנס אזוי שוואך צווישן מאן און פרוי און צווישן עלטערן און קינדער, וואס איז די סבה פון אונדזער רעליגיעז-מאראלישער ירידה פון אונדזער פאמיליען-לעבן, וואס האבן אמאל גידינט אלס מוסטער פאר אנדערע און פון זיי באזונגין גיווארן? פונוואניט שטאמט די גיוואלטיקע תאוה צו ביניסן פון אלע תענוגי עולם הזה, וואס האט לעצטנס באהערשט אונדזער דור?

וואס איז די סבה פון דעם יאמער און עלנט אין אונדזער גיזעלשאפט? אפשר וועסטו עס אויך פארענפערן מיט דער פוסטער פראזע, די צייט האט דאס גורם גיווען? מיינסטו אפשר, אז די סבה דערפון, דארף מען זוכן אומיטום נאר נישט אין דער שלעכטער דערציאונג פון דער יידישער טאכטער? „בזכות נשים צדקניות" האבן די חכמים ז"ל גיזאגט, אין זכות פון די פרומע יידישע פרויען זענין די יידן אויסגילייזט גיווארן פון מצרים, באגרייפסטו דעם זין דערפון אבער באגרייפסטו עס נישט? לאז נאך דיין קינד, טאכטערל* רבקה אליין איבער איר אייגינים גורל און זאל זי בלייבן אנ'אומוויסנדע און פאראכטן אונדזערע הייליקייטן. פון די אמת'ן פון אונדזער רעליגיע לאז זי אן תורה און אויסבילדונג פון גייסט, און דו וועסט דאס אלץ באגרייפן און פארשטיין — צו שפעט.

אבער מיין ג—ט, דו רעדסט אזוי ווי איך וואלט..

לאז גימאך, איך בין א פשוט'ער ייד. און איך בין דער מענטש, וואס האב גיזעען דעם גאנצען עלנט מיטן גייסט פון זיין צארן. ווער עס צווייפלט אין דער ערציאונג פון אונדזערע טעכטער פאר ג—ט און פאר דער וועלט; דער ייד, וואס שטייט נאר איין מינוט אויפן שייד וועג און שלאגט זיך מיט דער דעה, און צווייפלט אויפ'ן וועלכן וועג צו ערציען זיין טאכטער, ווייל דאס איז אפשר א ביסל אומבאקוועם און עס איז פארבינדן מיט געלט, דעם ייד האלט איך פאר א פארברעכער, נישט בלויז פון זיין אייגן קינד. נאר פון זיין פאלק, און איך וואלט זאגן: אלס פאררעטער פון דער מענטשהייט. ווארום אויף דער פרוי רוט די וועלט-גישיכטע און אויף די עלטערן, וואס ווילן נישט איינזען דעמדאזיקן אמת, וועט פאלן די וועלט-קללה!

אבער, ליבער גדלי', הער זיך דאך איין... דו פארשטייסט מיך נישט... די שיידונג מיט מיין קינד האט מיך גישטימט אזוי שווער.

און ווי וואלט גיוועזן ווען ג—ט וואלט איינגאנצן פון דיר גיפאדערט דיין קינד? גייט דיר נישט אדורך א שוידער דורכן לייב, ביי דעמדאזיקן גידאנק, אבער דער אמתער ייד, דער וואס שטאמט אפ פון אברהם אבינו, שרעקט זיך נישט ביי דעמדאזיקן גידאנק און באקלאגט זיך נישט, ער פאלגט

הארכיון היהודי
ארכיון אסופות

איז קאמף מיט דער לוקסוס=מגפה!

יהודה לייב אָרלעאַן: דער פארשוואונדינער גן-עדן. א וואָרט וועגן מאָדע און לוקסוס. וואַרשע — תרצ״א. פארלאַג „בית-יעקב״ לאָדזש.

אָרלעאַנס חיבור איז אַ יסורימדיקער אויסגעשריי פון אַ צובלוטיקט הארץ, פון אַ צופייניקטער נשמה... צי וועלן די טויזנטער יידישע מאַמיס, די טויזנטער יידישע טעכטער הערן דאָס קול און זיך דערמאַנען?! צי וועלן זיי כאָטש פרואוון זיך אַרויסצוראַטעווען פון דעם פאַסקודנים זומפ, כל זמן ס-איז נאָך אפשר מעגלעך? צי וועלן זיך די יידישע מאַמיס, די יידישע טעכטער באַרעכנען, און זיך פאַרטראַכטן, און דערקענען וואָס סאַראַ גרויסע חרפה וואָס כאַרא ביטער אומגליק זייערע מעשים זענען פאַר אונדזער פאָלק?! און אז עס מוז שוין אויפהערן דער דאָזיקער שדים-טאַנץ, דער דאָזיקער שגעון! צי וועלן זיך יידישע פרויען, יידישע טעכטער שוין קיינמאָל נישט אָפּגעבן קיין דין וחשבון?! צי איז אונדזער רעליגיעזע ירידה, אונדזער גייסטיקע מפלה שוין אַזוי מוראדיק, אַז יידישע מאַמיס די „נשים רחמניות״ האָבן שוין נישט קיין חס אויף זייערע מענער און קינדער, און יידישע טעכטער די „בתולות ירושלים״ נישט קיין רחמנות אויף זייערע עלטערן?!...

מיט אַ גרויסער לעבעדיקער שפּאַך – קראַפט שילדערט יהודה לייב אָרלעאַן אונדזער שאַנד, אונדזער אומגליק.

דער עיקר ווייזט אָרלעאַן אָן אויף דעם „נגע בבגד״ אויף דעם מלבושים לוקסוס און אויף דעם „נגע בקירות הבית״ אויף מעבל-לוקסוס, אויף אָט די צוויי נגעים וואָס מאַכן אַ תל פון אונדזער פאָלקס-אָרגאַניזם און פון אונדזער פאָלקס פאַרמעגן. אָרלעאַן דעקט אָבער אויך אויף די אַנדערע נגעים וואָס האָבן אַ שייכות צו די צוויי פריער-דערמאָנטע. צו וואָס זיך חקירהנען און דיסקוטירן, זיך אַריינלאָזן אין פוסטע רייד און פרעגן צי ס-נעמט זיך די לוקסוס מגיפה ביי אונדז פון דער גרויסער אויבנאויפיקייט, פון דער שרעקלעכער אומוויסנהייט, צי פאַרקערט. ווייל אונדזערע טעכטער זענען אַזוי פאַרטועט אין לוקסוס, און זענען מקריב פאַר אים זייערע יאָרן און זייער געלט איז דאָס די סיבה פון זייער קולטור אָרימקייט, פון זייער גייסטיקן און רעליגיעזן דלות? נישט קיין צייט איצט פון חכמהלעך, די סכנה ווערט מיט יעדן טאָג גרעסער, און די יראים וועלן דאַרף זיך אויפוועקן פון דעם פריצות און הפקירות. רבנים און רביים! יידישע עסקנים און פירער! נעמט אייך אַלע צו דער הייליגער אַרבעט אַרויסצוטרייבן די טומאה פון דער מחנה ישראל. „הָעִירוּ הַגִּבּוֹרִים, יִגְּשׁוּ יַעֲלוּ כֹּל אַנְשֵׁי — המלחמה! פרומע יידישע טעכטער זייט איר פון די ערשטע, ווייזט אייערע שוועסטערן דעם וועג צו יידישער שיינקייט און צניעות. שפּעטערע דורות וועלן אייך פאַר דאָס בענטשן. אייער ערשטע אַרבעט דאַרף זיין צו פאַרשפּרייטן די שריפט פון יהודה לייב אָרלעאַן אין אַלע יידישע הייזער, באַקאַנט צו מאַכן דעם אינהאַלט פון דעם ביכל צווישן אַלע אייערע חבירות און אָנצואווייזן אויף דער נייטיקייט פון דעם קאַמף.

אליעזר שינדלער.

הארכיון היהודי

וואו נאָר אַ יידיש הויז באַמי דיך, ס-זאָל אַריינקומען דאָס ביכל
„דער פארשוואונדינער גן-עדן״

צווייטער טאג פון דער בנות-קאנפערענץ אין פאביניץ

די צווייטע זיצונג הייבט זיך אָן מאָנטיק פ׳ ויחי 12 אזייגער אונטערן פאָרזיץ פון פרל. שעראַדזקא (לאַסק) עס ווערט פירגעליינט די רשימה פון די קאָמיסיעס פאר פרעסע, קולטור און סאָציאַלע ענינים און עס הייבט זיך אָן

*

א דיסקוסיע

פרל. געלבלום (וד, וואלע), פאַרלאַנגט דרינגענד, אַז ס-זאָל זיין אַ קאַטאַלאָג פון פוילישע ביכער, וואָס קענען אַריינגענומען ווערן אין די בנות-ביבליאָטעקן. פרל. טרויבע (פּיעטריקאוו): אין יעדן אָרט מוז זיין אַ צענזוריר - קאָמיסיע. פרוי שעירער זאָגט אַז אַזאַ קאַטאלאָג ווערט שוין געמאַכט און מען וועט אים באַלד קענען באַקומען ביי פרל. באָרנשטיין אין קראָקא (דיטלס-גאַס נומער 36), פרוי ווייסקאָל (פּאַביניץ) פּראָיעקטירט, אַז פון יעדער וואָיעוואודזטווע זאָל מען זיך צונויפקומען אַלע דריי חדשים וועגן איבערשמועסן מכח נייע ביכער. פרוי גאָלדמאַן (לאָדזש) באַרירט די פראַגע פ.ן חלול שבת און זי פאָדערט אויף די צענטראַלע ענערגיש צו אינטערווינירן ביי אָרטאָדאָקסישע אַרביטס-געבער צו באַשעפטיקן בנות-חברות און דער זעלבער מיינונג איז אויך פרל. יאָסקאָוויטש (בעלכאטאוו). פרל גליקסבערג (בלאַשקי) לייגט פיר, אַז עס זאָל געשאַפן ווערן אַ ספּעציעלער פאָנד, צו קענען שיקן אָרימע שוואַכע קינדער קיין ראַבקע. בשעת דער דיסקוסיע זאָגן זיך נאָך אַ סך אַרויס וועגן פאַרברייטערן דעם ב״י זשורנאַל, וועגן שרייבן מיטן טראַדיציאָנעלן אויסלייג. פרל. אונגער (ווירושאָוו) פאַרלאַנגט נאָך אַז מען זאָל גיך איינפירן דעם „בנות״-זשעטאָן, וועלכן דער צ. ס. זאָל אויספּערטיקן. דערנאָך האַלט אַ רעפעראַט פרל. ליפּמאַנאָוויטש (לאָדזש) וועגן.

דעם רוף פון ג—ט ווי אברהם האָט געפירט זיין זון יצחק צו דער עקידה! און דו זיפצסט און קלאָגסט דערויף, וואָס דו ביסט מקריב אַ פּאָר יאָר פאַר דיין טאָכטערס ערציאונג? ג—ט האָט צו דיר גירעדט וועגן דעם דורכן מויל פון דיין שטאַרבנדער פרוי און דו ווילסט נישט זיין רצון ערפילן מיט חשק און פרייד.

צי מיינסטו, אַז דו ביסט שוין אַלץ יוצא דערמיט, וואָס דו גיסט צדקה? ניין, מיין פריינט, דער שווער פּונקט פון די יידישע פליכטן ליגט אין דער צדקה וואָס דו גיסט דיר אַליין, און דיין קינד. גיב נאָר אַ קוק.. — דער האָזמאַן, זאָל איך איינהאַלטן די פערד, האָט זיך פלוצלונג אָפּגירופן דער שמייסער-יונג, דאָ איז דער „ווייסער לייב״.

דער שמועס איז צוליב דעם פלוצלינג איבערגעריסן געוואָרן, האכהיים האָט זיך פריינטלעך געזעגנט מיט בנימינען און ער איז געוועזן צופרידן, וואָס ער האָט זיין יוגנט-פריינט געזאָגט אַ ביסל פאַרדינטן מוסר.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 062 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

אונדזער חוב פאַר די אָרטאָדאָקסישע שולן אין ארץ־ישראל

די פרעלעגנטן שטעלט זיך אָפּ קודם־כל אויף דער באַציאונג פונים רעליגיעזן ייד בכלל צו ארץ ישראל און באַטאָנט דעם טאָפּלטן חוב, וואָס עס איז אויף אונדז צו אַרבעטן פאַר ארץ ישראל, אלס דאָס לאַנד פון אונדזערע אבות און גאַנץ באַזונדער צוצוהעלפן צום רעליגיעזן ישוב דאָרט. פרוי ליפּמאַנאָוויטש פאָדערט אויף אַלע חברות מיט צוהעלפן קודם די מוסדות החנוך אין הייליקן לאַנד. דערנאָך האַלט אַלענגערע רעדע ה׳ י. ל. אָרלעאַן (וואַרשע) וועגן

יידישקייט און יידיש

דער רעדנער ווייזט אָן אויף דעם חוב פון דער יידישער טאָכטער צו פלעגן דאָס יידישע לשון. מיט פאַרשידענע אַרגו־מענטן באַווייזט דער פרעלעגנט, אַז כל זמן די יידישע טאָכטער וועט נישט האָבן קיין פּאָזיטיווע באַציאונג צום יידישן לשון, וועט זי נאָך אַלץ נישט זיין ראוי צו זיין די טרעגערן פון בנות־אידעאַל. לסוף גיט ה׳ אָרלעאַן אַ פאָרשלאַג דאָס במשך דריי חדשים נאָך דער קאָנפערענץ, זאָלן נעמען* אויף זיך אַלע דעלעגאַטנס צו רעדן מיט יידן נאָר יידיש. דער גאַנצער עולם אַפּלאָדירט זייער לאַנג דעמדאָזיקן פאָרשלאַג, אַלס צייכן פון הסכמה. פרל. עקשטיין (לאָדזש) ענטפערט אָפּ אין נאָמען פון אַלע דעלעגאַטנס, אַז זיי נעמען אויף זיך דאָס אָפּצוהיטן מיט דער גאַנצער שטרענגקייט. דערמיט ווערט געשלאָסן די צווייטע זיצונג.

דריטע זיצונג

הייבט זיך אָן 5 נאָכמיטיק און אַלס פּאָרזיצערן איז פרוי גוטער (לאָדזש). עס ווייזט זיך אויף דער טריבונע דעפּוטאַט און פּרע־זעס פון דער לאָדזשער יידישער קהלה ר׳ לייבל מינצבערג, וועמען דער גאַנצער עולם אַפּלאָדירט זייער. דער גאַסט האַלט אַ קורצע באַגריסונגס־רעדע און ווייזט אָן אויף די גרויסע פאַר־דינסטן פון צענטראַלן סעקרעטאַריאַט. עס רעדט נאָך ראָטמאַן פ. ליבערמאַן (לאָדזש) אַלס אַ נאָענטער מיטאַרבעטער פונים פּענער־ראַט פון דער צענטראַלע, ווייזט ער אָן אויף די שווערע אַרבעט פון צ. ס. ביי די שווערסטע באַדינגונגען און אַפּעלירט צו די דעלעגאַטנס מיין צו שטיצן די צענטראַלע. דערנאָך האַלט אַ רעפעראַט פרל. שטערן (אַלעקסאַנדער) וועגן

דער אַרבעט פון בתי־פאַרבאַנד

די פרעלעגנטן ווייזט אָן אויף דער נייטיקייט, אַז עס זאָל אומעטום זיין אַזאַ פאַרבאַנד און דאָס ברענגט פיל נוצן אי דעם ב״י אי די „בנות“. פרל. שטערן זאָגט, אַז דאָס די צוגרייטונגס־מחנה פאַרן „בנות“ אין נאָר די וואָס וועלן שוין האָבן געאַרבעט אין דעם קינדער־פאַרבאַנד וועלן דערנאָך זיין די ריכטיקע בנות אגודיסטקעס. דער רעפעראַט ווערט דערגענצט מיט אייניקע ווערטער פון ה׳ אָרלעאַן און עס רעדן נאָך וועגן דעם ענין פרל. שלענצקא (לאָדזש) און פרל. יאָסקאָוויטש (בעלכאַטאָוו). עס גיט נאָך אָפּ אַ באַריכט פרל. שפּראַדזקא (דוואָרט) וועלכע בעט פון צ. ס. אונטערשטיצונג. און פרל. בראָדער (לאָדזש) פאָדערט אַז ס־זאָל אונטערגענומען ווערן אַ אַקציע פאַר „קרן הישוב“ און מען זאָל נישט לאָזן דאָס הייליקע לאַנד אריינ־פאַלן אין די הענט פון אפיקורסים. נאָכדעם ווי עס גיט אָפּ אַ באַריכט פרל. זנאַמיראָווסקע (פּיעטרקאָוו) ווערט געמאַכט אַ הפסקה ביז 8 אָוונט ווען ס׳הייבט זיך אָן די

פייערליכע אַקאַדעמיע

וועלכע קומט פאָר אונטערן פאָרזיץ פון פרל. קופּטשיל (לינטשיץ). עס האַלטן רעדעס וועגן „בנות“ אידעאַל פרל. טשערניק (פּאַביאַניץ) פרל. קיטנער (סאָכאַטשאָוו) פרל. יאָסקאָוויטש (בעלכאַטאָוו) פרל. ווייצמאַן (פּיעטריקאָוו) פרל. טרויבע (בלאַשקע) פרל. קאַדזשיאַל (בעלכאַטאָוו) פרל. קליגער (לאָדזש) רופט אַלע מיטצוהעלפן צו זאַמלען פאַרן פאַרענדיקן דאָס בנין פון סעמינאַר אין קראָקע. פרוי שעניר רעדט וועגן עשרה בטבת און זאָגט אויך, אַז אַלע וואָס ווילן זיך צוהערן צו אירע רייד זאָלן לייענען דאָס בית־יעקב־זשורנאַל, די איינציקע טריבונע פון דער באַוועגונג. אויך די וואָס קלאָגן זיך, אַז זיי האָבן נישט ווי מעגלעכקייט דעם זשורנאַל צו קויפן. גיט זי זיי אַ ביישפּיל פון אָרעמען הלל הזקן. וועלכער האָט אַ העלפט פון זיין קאַרגן פאַרדינסט, זיך געטיילט מיטן שומר פון בית־המדרש... נאָכדעם לייענט פאָר פרל. טשערניאַק די רעזאָלוציעס (צוליב מאַנגל אין פּלאַץ וועלן מיר די רעזאָלוציעס ערשט געבן אין קומענדיקן נומער צוזאַמען מיט דער פאָטאָגראַפיע). ה׳ פרידנזאָן רעדט אַרום די דערגרייכטע רעזולטאַטן פון דער קאָנפערענץ און ה׳ אָרלעאַן האַלט אַ באַגייסטערטע שלוס־רעדע. נאָך אַ קליינע הפסקה שטעלט פאָר פרל. קאָן „הגר אין דער מדבר“ און 12 ביינאַכט הייבט זיך אָן

אַ פייערליכער באַנקעט

וואָס עס האָט געגעבן די פּאַביאַניצער „בנות“ לכבוד די געסט. דער באַנקעט האָט זיך געצויגן אַ גאַנצע נאַכט און פאַרטאָגס האָט נאָך געגעבן די פרוי ווייסקאַל, אַ שיינע אויפנאַמע אין איר „ריוואַט וואוינונג. דעם גרעסטן יישר כח פאַרן איינאָרדענען דעם באַנקעט קומט די פרויען. שבע טרויבע, וויינבערג, יוסט־מאַן, גרינשטיין. קליינפּלאַץ, פרל. טשערניאַק און ווייסקאַל.

אַ האַרציקן יישר־כח

גיב איך די אַלע, וואָס האָבן מיר צוגעשיקט הצלחה־וואונטשן, צום אַרויסגיין פון „בית־יעקב“ אַלס צוויי־וואָכן זשורנאַל. ליידער בין איך נישט בכח די הונדערטער פריינט אויף זייערע האַרציקע ברכות יעדן באַזונדער צו ענטפערן און האָף, אַז זיי וועלן מיר מוחל זיין, אָננעמענדיק דעם דאָ אַרויסגעזאָגטן דאַנק פאַר גוט, ווי איך וואָלט דאָס יעדן באַזונדער געשריבן.

איך פאַרזיכער מיט השי״ת הילף, דאָס מיר וועלן אויס־האַלטן דעם נסיון פון אַרויסגעבן כסדר דעם זשורנאַל „בית יעקב“ ווי מיר האָבן אויף זיך גענומען און בעזר־השם וועלן מיר באַלד זעען די פּירות פון אונדזער נייער אַרבעטן וואָס איז מכתחלה נאָר אויסן דעם הייליקן ציל, אויפצובויען דאָס יידישע פאָלקס־הויז, דעם „בית יעקב“ פון אַלטן ישראל.

איך בעט אויך זייער איבער, אונדזערע חשובע סופרים, וואָס די תשובות אויף זייערע פאַרשידענע בריוו ווערן אַ ביסל אויפגעהאַלטן. עס וועט נאָר אַ ביסל דויערן, ביז מיר וועלן זיך איינאָרדענען אין אונדזער נייער אַרבעט און ווי אונדזער מנהג פון לאַנג, וועט יעדער באַקומען זיין אויספירלעכע תשובה מיט גרויס כבוד.

תמיד גרייט צו אייער דינסט

אליעזר גרשון פרידנזאָן

פון טיפן האַרצן דריק איך אויס מיינע מיטגעפילן דער חשובער פאַמיליע שאַטאַן צום פריצייטיקן טויט פון זייער טאָכטער חי׳ שרה ע״ה. אין דער אַרבעט פאַר אונדזער אידעאַל זאָלט איר אַ טרייסט געפונען.

בעלכאַטאָוו — לערערן י. אָרלעאַן

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 062 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

פון אומיטום שרייבט מען אונדז:

צענטראַל־ראַט צוזאַמענפאָר פון „בנות" אין וואַרשע

דעם פאַרגאַנגענעם זונטיק פ' שמות איז אין לאָקאַל פון דער וואַרשעווער „בנות" געווען אַ אָרגאַניזיר־זיצונג, וועגן דעם גאַנצן צוזאַמענפאָר פון דעם צ. ר. פון „בנות" מיט פאַרטרעטערס פון אַלע אָרגאַניזאַציעס. בײַ דער זיצונג זענען געווען די גאַנצע וואַרשעווער בנות־פאַרוואַלטונג און די זיצונג איז געפירט געוואָרן דורך דער פאָרזיצ. פרל. ראָזאַ. אויך האָבן זיך אין דער זיצונג באַטייליקט די מיטגלידער פונעם צענטער־ראַט די ה"ה י. ל. אָרלעאַן, ש. ראָטשטיין, י. אייזנבערג און א. ג. פרידנזאָן.

נאָכדעם ווי ה' פרידנזאָן רעפערירט דעם פּלאַן פון צונויפרופן דעם גרויסן צוזאַמענפאָר קיין וואַרשע, זאָגן זיך די אָנוועזנדע אַרויס מיט פאַרשידענע מיינונגען און' עס ווערט באַשלאָסן, אַז דער צוזאַמענפאָר זאָל זײַן זונטיק, מאָנטיק און דינסטיק ב—ד אייר ד. י. צומאָרגנס איז געווען אַ המשך פון דער זיצונג און עס זענען אַרומגערעדט געוואָרן אַלע נייטיקע הכנות, וואָס דאַרפן געמאַכט ווערן און עס איז געשאַפן געוואָרן אַ אָרגאַניזיר־קאָמיטעט.

צו מאַכן די הכנות פאַר דער פּראָווינץ, האָט איבערגענומען דער צ. ס. אין לאָדזש, וועלכער איז שוין צוגעטרעטן צו דער אַרבעט. דער צ. ס. וועט באַלד דורכפירן אַ אַנקעטע וועגן דעם סדר־היום א. אַ. וו.

*

די ידיעה וועגן צונויפרופן דעם צענטראַל־ראַט מיט פאַרטרעטערס פון אַלע אָרגאַניזאַציעס, האָט אַרויסגערופן אין אַלע בנות־קרייזן אַ פאַרשטענדלעכע צופרידנהייט. צו דעם צוזאַמענפאָר וועלן קאָנען שיקן דעלעגאַטן די „בנות" גרופן לויט פאָלגנדן סדר. די אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָבן געצאָלט מינימום פאַר 25 תרומת־חברה 1 דעלעגאַט, פון 50 ת"ח — 2 דעלעגאַטן, 100 ת"ח — דריי דעלעגאַטן און פון יעדע ווייטערע 50 ת"ח — צו נאָך 1 דעלעגאַט. עס וועלן ניט געמאַכט ווערן קיין שום אויסנאַמען און די אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָבן נישט אָפּגעשיקט פאַר די געהעריקע צאָל ת"ח וועלן קיין דעלעגאַטן נישט קענען שיקן. וועגן אַלע פּרטים קען מען זיך פאַרשטענדיקן מיטן צ. ס. אין לאָדזש.

*

דעמזעלבן זונטיק אין אָוונט האָט ה' פרידנזאָן געהאַלטן פאַר אַ גרויסן פרויען־עולם אַ רעפעראַט „די אָרט. צרויען־באַוועגנג פאַר אַ נייער תקופה". ה' אָרלעאַן האָט געהאַלטן אַ האַרציקע באַגריסונגס־רעדע און דערנאָך האָט דער רעפערענט אַרומגערעדט די נייע תקופה, וואָס הייבט זיך אָן מיט ב"י אַלס צווייוואָכן זשורנאַל". דער גאַנצער עולם האָט מיט באַגייסטערונג אויסגעהערט די אויספירונגען פונעם רעפערענט. דאַן רעדט אַ פּאָר ווערטער ה' אייזנבערג און מיט אַ שלום־רעדע פון פרל. ראָזאַ איז זיך דער עולם צעגאַנגען אין אַ געהויבענער שטימונג.

*

מאָנטיק אינדערפרי איז ה' פרידנזאָן געווען אויף אַ באַזוך אין אַלע וואַרשעווער ב"י שולן און אין דער שולע דזשעלנאַ 20 האָט ה' פרידנזאָן גערעט פאַר די קינדער פון די העכערע קלאַסן. דאַן האָט רעד. א. מ. ראַגאָזי פאַרגעשטעלט דעם גאַסט פאַר די קינדער און ה' פ. האָט געהאַלטן אַ רעדע פאַר די קינדער דורכגעפלאָכטן מיט שיינע מעשה־לעך.

הכנות צום פרעלעגנטן קורס אין לאָדזש

א' פּאָר טעג נאָכן צענטראַל־ראַט צוזאַמענפאָר אין וואַרשא ד"ה 15 אייר, וועט זיך אין לאָדזש אָנהייבן דער פרעלעגנטן־קורס פאַר „בנית אגודת ישראל" לויטן באַשלוס פון די פּאַבּיניצער קאָנפערענץ. צו דעם דאָזיקן קורס וועלן קאָנען שיקן זייערע חברות, וואָס האָבן אַ רעדנער טאַלאַנט, אַלע בנות־אָרגאַניזאַציעס, וואָס זענען אָנגעשלאָסן אין דער צענטראַלע און האָבן ערלעדיקט פאַר ת"ח פין יאָר תרצ"א. בערך 25 פערזאָן וועלן באַקומען בחנם־דיקן אויסענטהאַלט אין לאָדזש בײַ פּריוואַטע במשך דער גאַנצער צייט פונעם קורס. אויך וועט נישט זײַן קיין שום אָפּצאָל פאַרן באַטייליקן זיך אין קורס.

עס איז פאָראויסצוזען, אַז אַלע בעסטע רעדנער־קרעפטן סיי פון מענער און סיי פון פרויען, וועלן פאַר דעם פרעלעגנטן־קורס האַלטן זייערע פאָרטראָגן. די דאָזיקע פאָרטראָגן וועלן אויך ווערן אָפּגעשריבן און אַוועטערנאָך וועט די בנות באַוועגונג באַקומען מיט אַמאָל אַ סך מאַטעריאַל אויף פאַרשידענע טעמס. בקשות וועגן אָנגענומען ווערן צום פרלעגנטן־קורס דאַרפן שוין אָפּגעגעבן ווערן אין צ.ס. יעדע בקשה מוז זײַן פאַרזען מיט אַ גענויע ביאָגראַפיע און אַ צושריפט פון דער אָרטיקער „בנות".

באַריכטן פין חנוכה־פייערונגען

מיר האָבן באַקומען העכער 100 באַריכטן פון חנוכה־פייערונגען. יעדער פאַרשטייט, אַז ס'איז אוממעגלעך די אַלע צו געבן, ווייל מ'וואָלט געדאַרפט אָנפילן דריי נומערן מיט די באַריכטן. מיר זענען דעריבער געצוואונגען די דאָזיקע באַריכטן אַרויסצולאָזן, אַבּער דאַרפן אַלע אונדזערע קאָרעספּאָנדענטן וויסן, אַז באַריכטן מוזן געשריבן ווערן בקיצור און אויך ווערן מהיום והלאה געבעטן אַלע אונדזערע קאָרעספּאָנדענטן נישט צו שרייבן מיט קיין באַזונדערע שבחים אויף רעם אָדער יענעם. דאָס איז אין סתירה מיטן ציל פון אונדזער זשורנאַל, וועלכער האָט העכערע דערציאונגס־אויפגאַבן.

פרוי **חי' פריידה וויערזבינסקא** ע"ה

שבת ט"ו כסלו איז אַדעקגעריסן געוואָרן פון אונדז. אין בליענדן עלטער פון 48 יאָר די באַקאַנטע אָרטאָדאָקסישע עסקנית און געאיבראַל געאַכטעטע פרוי חי' פרידה וויערזבינסקא ע"ה. די נפטרת איז געווען די גרינדערין פון אונדזער ב"י שול און האָט אַ אַקטיוון אַנטייל גענומען און אַלע פילאַנטראָפּישע אינסטיטוציעס, שטיצנדיק זיי ביז דר.זכה. די נפטרת איז אויך געווען די גרינדערין פון די חברה „טהרת בנות ישראל" און געשטאַנען איז דער וואַך פאַר יעדער דבר־מצוה! זאָרגזשע דעריבער באַמין אויסגעקריצט ווערן מיט גאָלדענע אותיות צוזאַמען מיט אַלע נשים צדקניות און זאָלן אַלע וואָס טרויערן נאָך איר זײַן געטרייסט בנחמת ציון וירושלים. ת נ צ ב " ה

אַ ווישעגראָדער.

טאָמאַשאָוו: לעצטנס איז בײַ אונדז געגרינדעט געוואָרן אַ „בנות אגודת ישראל", וועלכע האָט אַ שיינע צאָל מיטגלידערנס (פ"י) און אַנטוויקלט זיך זייער שיין. ס'איז געוועלט געוואָרן אַ פאַ־וו. פון פאָלגנדע חברות: פאָרזיצ.— פרל. פּלאַנטשאַק, סעקר.—ב. גאָלדוואַסער, קאַסירערן־ ה. ראַדזאַמינסקא, פּרעסע קאָמיסאַרין — ד. גאָלדוואַסער.

יאַנאָוו־לוב. אונדזער בנות ־ אָרגאַניזאַציע האָט לעצטנס געפייערט איר יעריקן יובּילעאום, זינט איר עקזיסטענץ. אויף דער דאָזיקער פייערונג זענען אַרויסגעטרעטן מיט רעפעראַטן לערערן און פאָרז. פון ב.א.י. פרל. זינגער, סעקרעטאַרן פרל. גילערנטער. דערנאָך האָט געליינט דעם טעט קיטס באַר כט די ביבּלאָטעקאַרן פרל. פאַבּריקאַנט. נאָכדעם ווי עס זענען דעקלאַמירט געוואָרן פאַרשידענע דעקלאַמאַציעס, איז געוועלט געוואָרן אַ נייע פאַרוו. לערערן זינגער, ש. ט. רויט, ח. גילערנטער, פ. פאַבּריקאַנט, ג. דאַמאַסט, ש. האָבשטיין, פ. דאַמאַסט און מ. באַקמאַן. בײַ אַ געהויבענע שטימונג זענען זיך די פאַרזאַמלטע פאַנאַ דער געגאַנגען.

לאַסק: מוצש"ק פ' ויחי איז אין לאָקאַל פון „יסוה"ת" פאָרגעקומען די באַריכטס ־ פאַרזאַמלונג פון דער פּאַבּיניצער בנית ־ קאָנפערענץ אונטערן פאָרזיץ פון אונדזער לערערן חוה שעראַדזקא. די יעצטע גיט אָפּ דעם באַריכט פון די קאָנפערענץ און ווייזט אָן אויף די שיינע פרוכטן פון די ביז יעצטיקע אַרבעט פון ב. א. י. בכלל און אין אונדזער שטאָט בפרט. עס רעדן אויך דער אגודה־פּרעזעס ר' חיים הלל קושעפּיצקי און עס האַלט אַ לענגערן רעפעראַט ה' נ. סטעמפּאָווער, דער לעצטער רעדט אַרום איבער די בנית ־פּראָבּלעמען און אַפּעלירט צו די פאַרזאַמלטע צו פאַרשפּרייטן די אָרט. פּרעסע ווי „דאָס יידישע טאָגבלאַט" און „בית יעקב זשורנאַל". אַ שלוס־וואָרט האַלטן פרל. מאַרטשאַק און לערערן שעראַדזקא.

גאַראַוואָלע: אַ דאַנק דער איניציאַטיוו פון אונדזער ג. לערערן פרל. אָרליינסקא האָט זיך אין אונדזער שטאָט געשאַפן אַ „בנות" און אַ „בתיה" פאַרבאַנד מיר קומען זיך צונויף צוויי מאָל אין דער וואָך, וואו עס ווערן געהאַלטן לעקציעס איבער יהדות א. ז. וו. שבת, זאָגן מיר צוזאַמען ברכי־נפשי און עס ווערט רעפערירט איבער דער סדרה פון דער וואָך. אזוי פאַרברענגען מיר אַלע צוזאַמען דעם הייליקן טאָג שבת.

בתיה־פאַרבאַנד

הירושאָוו: נאָך אַ לענגערע הפסקה איז ווידער געעפנט געוואָרן די ב"י שול און אַלס לערערן איז אַנגאַזשירט געוואָרן פרל. בלומא אונגער. עס האָט זיך אויך געגרינדעט אַ „בנות אגודת ישראל" וועלכע פירט אַ שיינע טעטיקייט און אין דער פּאָרם. זענען: פרוי קיילא לעווענהאָף —פּרעזעס פרוי יוטא אייזנער—סעקרעטאַרן, פרל. חנה דזיאַלאָזסקא קאַסירערן, חנה אייזנער און שרה דזיאַלאָזסקא—ביבּלאָטעקאַרנס, חי' ראָגאָווסקא און דאָבּושינסקא—פּרעסע קאָמיסיע, און אויך פאָלגענדע פרויען: טאַבּע האָראָוויטש, הינדא פּיילא ליכטענבוים, ברײַנדל פּאַנטל און פרל. פייגע חיימאַן. מיטן בתיה־פאַרבאַנד פירט אָן אונדזער לערערן און פאַר די בנית האַלט די לערערן צוויי מאָל וועכנטלעך שעורים צ"ר. אַנד. תהלים, געשיכטע, חומש א. אַז. וו. זייער פיל לייסטן מיר אויך פאַר דער אָרט. פּרעסע און בפרט פאַרן ב"י זשורנאַל, פאַר פילאַנטראָפּיעס א. אַז. וו.

אַ בנות מיטגלידערן

ראַדאָמישל—י. אַ דאַנק די ג. לערערן פרל. לויפער (קראָקא) איז בײַ אונדז געשאַפן געוואָרן אַ בנות־אָרגאַניזאַציע, וועלכע פירט אַ טעטיקייט אויף אַלע געביטן, פון צייט צו צייט האַלט די לערערן פאַר דער „בנות" רעפעראַטן איבער פאַרשידענע פּראָבּלעמען פון יהדות א. אַז. וו. אַ דאַנק דער באַמיאונג פון איניקע פאַרוו. מיטגל. איז אויך די לערערן באַמינירט געוואָרן אַלס רעליגיע־לערערן אין דער היגער פאָווש. נער שול, וואָס פאַרשאַפט פיל נוצן און כבוד דעם ב"י און גרויס צופרידנהייט בײַ דער היגער יידישער באַפעלקערונג.

בית־יעקב־פאַרוואַלטונג

חי' שרה שאַטאַן ע"ה

בעלכאַטאָוו: כ"ר כסלו האָט אונדזער שטאָט געטראָפן ווי אַ דונער די טרויעריקע בשורה פונעם טויט, פין דער שטאָלצער טרעגערן פון אונדזער ב"י פאָן אין איר בליענדער יוגנט פון 16 יאָר, חי' שרה שאַטאַן, די פאַרשטאָרבענע איז געווען די ענערגישע און אידעאַלע פירערן פון אונדזער יוגנט־קרייז, דאָס צירונג פון אונדזער אָרגאַניזאַציע איז אַראָפּגענומען געוואָרן מיט איר פריצייטיקן טויט, אָבער איר אומערמידלעכער אַרבעט פאַר אונדזער הייליקן אידעאַ", וועט קיינמאָל פון אונדזערע אַלע חברות נישט פאַרגעסן ווערן.

בנות אגודת־ישראל

קינצק: עס איז בײַ אונדז געגרינדעט געוואָרן אַ פרויען־קאָמיטעט פאַר דער שול, וועלכע באַשטייט פון: הרבנית ווײַנגאַרטן—פּרעזעס, צפורה ניימאַן און רחל'ע מינץ—וויצע. אין פּרעזידיום אויך די פרויען: צבי' לאַנדשטיין, קאַנדעל לערער, ראַפּאַלאָוויטש, געזונטהייט, חנה ראָזנבלום—קאַסירערן בינגאָלד— סעקרעטאַרן, ווי אויך די פרויען: ריזלע לאַנדשטיין און רחל־ע אַלבערט. עס איז צו האָפן, אַז דער דאָזיקער פרויען־קאָמיטעט וועט פאַרשטאַרקן דעם קיום פון דער שול און אויך מיטהעלפן דעם בתיה־פאַרבאַנד און צו גרינדן אַ „בנות" אין אונדזער שטאָט. אונדזער שול האָט אויך לעצטנס איינגעאָרדנט אַ חניגה אונטער דער פירונג פון דער לערערן שטייער, וועלכע איז אַראָפּ מיט גרויס דערפאָלג.

אין קומענדיקן נומער בייע וויכטיקע ליטעראַרישע אַרבעטן!

ארכיון אסופות
הארכיון היהודי

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem
ŁÓDŹ, Styczeń 1931
„BAJS JAKOW"

Cena 65 gr.
P.K.O. 67.795

Rok VIII zeszyt 5 (62)
Adres Red. „Bajs Jakow"
Łódź, Limanowskiego 28.
Telefon 109-77.

א הארציקן מז"ט ווינטשן מיר דער ח. פאַניליע ראָזנ־שטאָק און אונדזער חברה יוטא לאַבאַרשטיין צו איר ניי־געבוירינים זון. זייט זוכה אים צו דער־ציִען אינים גייסט פון אגודיסטישן אידעאַל.

בעלכאטאָוו — בנות אגודת ישראל
יוגנט־קרייז ביי „בנות"

א הערצלעכן מזל־טוב וואונטשן מיר אונדזער פאַר־וואלטונגס־מיטגל. פרוי דאָרן, צום געבורט פון איר קינד. זאָל השי"ת העלפן, אַז זי זאָל פון אים א סך נחת האָבן און גרינג דערציִען.

וואַרשע — „בנות אגודת ישראל"

א ברכהפולן מז"ט וואונטש איך מיין ליבע קוזינע אַלטע גאָלדבערג (וואַרשא) צו איר חתונה מיט ה' רוקח און מיינע אידעען־שוועסטערן העניא ראַבינאָ־וויטש און וואַלטע בענטנער (פיאָסעטשנא) צו זייער פאַרלאָבונג. גליק און צופרידנהייט זאָלן אייערע באַגלייטער זיין, איר זאָלט בויען אייער צוקונפט אויפן יסוד פון תורה ודת.

וואַרשע — רייזל שפירא

צו דער פאַרלאָבונג פון דער ח. חברה און פירערן פון דער היגער בנות־אָרגאַניזאַציע פרל. חנה פלוהר מיט ה' וואָלף פלוהר (קראָקע) וואונטש איך איר א הערצלעכן מזל־טוב און פיל גליק.

רימאַנאָוו — חי' עבנהאָלץ

א הארציקן מזל־טוב וואונטשן מיר אונדזער חברה חנה לעשטשינסקא צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' י. מ. חייט (פאַביאַניץ): זאָל אייער צוקונפט זיין א בליענדע!

לאָסק — ל. שע־אדזקא
בנות אגודת ישראל

א הארציקן ברכה־פולן מזל טוב וואונטש דער ג. פאַמיליע פרעסער (קראָקע) צו דער חתונה פון זייער ליבער טאָכטער בריינדל תחי', זאָל איר נייער לעבנס־וועג זיין באַגליקט מיט צופרידנהייט.

אָסטראָוויעץ — יהודית טראַטנער

צו דער פאַרלאָבונג פון דער חשובער בנות־פירערן חנה פלוהר (רימאַנאָוו) מיט ה' וואָלף פלוהר (קראָ־קע) וואונטשן מיר א הארציגן מזל־טוב!

צענטראַלע „בנות אגודת ישראל" אין פוילן
רעדאַקציע „בית יעקב"

א הארציקן מזל־טוב צו די תנאים פון די לערע־רנס זיסל וראַצלאַווסקא, בריינדל פראַמאַ, בריינא מינסקא, פערל זיידמאַן, רחל הערשבערג און חנה ראט, וואונטשט

צענטראַלע „בית יעקב"
קראָקע — שרה שענירער

דערמיט דריקן מיר אויס אונדזער מיטגיפיל אונדזער ג. פאַרוו. מיטגל. פרוי זשעמבא צוליבן טויט פון איר געליבט קינד יצחק מאיר ע"ה. אין דער הייליקער ארבעט פאַר אונדזער אידעאַל זאָל זי געפונען איר טרייסט.

וואַרשא — „בנות אגודת ישראל"

הננו משתתפים בצערם הגדול של המל"כ מרת טאבא רבקת תחי' שאטאן מבלכטוב וגם של הורי' מחותנינו היקרים שיחי' למות עליהם אחותם ובתם הצנועה מרת חי' שרה ע"ה. בעבודתכם הפורי' לטובת א„בית יעקב" תמצאו תנחומים.

גריצע — משפחת מרגליות

מיר דריקן אויס אונדזער טיפסטן מיטגיפיל צוליבן טויט פון אונדזער חברטע חנה דזיעוויענצקא. מיר פאַרגלייבן אין גרויס טרויער.

סאָסנאָוויעץ — 4־טער קורס שילערנס פון בית־יעקב

נחום אבילים

מיר גיבן איבער דעם טיפסטן אויסדרוק פון האר־ציקסטע מיטגיפילן דעם חשובן אונערמידלעכן עסקן, פאָרזיצער פון אונדזער בית־יעקב־שול, ר' אליעזר ליפא וויערזבינסקא און פאַמיליע צוליבן פלוצליקן טויט פון זייער פרוי און מוטער, גרינ־דערן פון אונדזער שול חי' פריידה ע"ה. איר זאָלט זיין צווישן די געטרייסטע פון פאָלק ישראל און געפונען אייער טרייסט אין דער ארבעט פאַר דעם היוכן בית יעקב־אידעאַל.

ווישעגראָד — בית־יעקב־שול
לערערן שרה זשימנאָוואָדא

מיין טיפסטן מיטגיפיל דריק איך אויס די ג. פרוי ליכטנבוים און פרל. ד״מאַן (וויערושאָוו) צום פריי־צייטיקן טויט פון זייער ל. פאָטער אלי' ע"ה אין דער ארבעט פאַר אונדזער אידעאַל זאָלט איר א טרייסט געפונען.

דעמבלין — לערערן פערל ווידמאַן

נחום אבלים

טיף פאַרצער־ט פון גרויסן אומגליק, וואָס אונדזער צניעות־דיקע חברה חי' שרה שאטאַן ע"ה איז אין איר בליענדסטער יוגנט פון אונדז און אירע על־טערן אַוועקגעריסן געוואָרן. מיר וואונטשן די פאַ־מיליע שאטאַן אין דער עבודת־הקודש פאַרן ב"י אידעאַל צו געפונען זייער נחמה!

בעלכאטאָוו — „בנות אגודת ישראל"

מיט טיפן צער באַוויינען מיר דעם פריצייטיקן טויט פון אונדזער חברה און פירערן חיה שרה שאַטאַן ע"ה. א קראַנץ פון דיינע מעשים טובים לייגן מיר אויף דיין קבר! ג—ט זאָל טרייסטן די משפחה שאטאַן דורכן שפּיגן ווייטערע פעדים פון איר אידעאַלער אַרבעט.

בעלכאטאָוו — יוגנט־קרייז
ביי בנות אגודת ישראל

דעם טיפסטן מיטגיפיל גיבן מיר די ח. פאַמיליע שאַטאַן און אונדזער חברה טויבע רבקה צו דער פטירה פון זייער ח. טאָכטער און שוועסטער חי' שרה ע"ה. השי"ת זאָל אייך טרייסטן בנחמת ציון וירושלים.

בעלכאטאָוו — רחל לאה שטייער, שיינדל אקערמאַן, מלכה קאַדזיאל

פאַריאָמערט און פאַרצערט זענען מיר פון דעם פריצייטיקן ט־יט פון אונדזער גישט פאַרגעסענער חברה חי' שרה שאַטאַן ע"ה, צוזאַמען מיטן גאַנצן כלל ישראל זאָלן מיר געפונען אונדזער טרייסט אין דער ארבעט פאַר אונדזער הייליקן אידעאַל.

בעלכאַטאָוו — רבקה שטייער
דינה סטאַראַווינסקא

ברכת מזל־טוב חמה ונלבבה

אני מגיש לכ"ק אדמו"ר מסטריקוב הרה"צ
ר' חנוך סעדי זשיכלינסקי שליט"א
ולבנו היקר ידיד נפשי, עדיו לגאון הרב משה שי' לאירוסו את
מרת העניעלע האלבערשטאם שתחי' נכדת הרה"ק ר' חיים
זצללה"ה מצנזז.
יהא רעוא מלפני אבינו שבשמים שקשרם יהא קשר של קימא,
ואבותיהם הקדושים ישבעו מהם רב נחת ועונג.

בברכת
לודז, טבת תרצ"א — אליעזר גרשון פרידנזון

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס צום טויט פון אונדזער ליבער חברטע חנה דזיעוויענצקא ע"ה. זאָל איר שוועסטער יוכבד און די גאַנצע פאַמיליע געטרייסט ווערן פון ג—ט.

סאָסנאָוויץ — לערערן קלייך
„בנות אגודת ישראל"

די רעדאַקציע איז אָפן יעדן טאָג פון 11—4 נאָכמיטאָג — נישט באַשטעלטע מאַנוסקריפטן ווערן נישט צוריק געשיקט — ביים פאַר ענטפער מוז זיין בייגעלייגט אַ פּאָכט־מאַרקע — אַנאָנסן, וואָס ווערן נישט באַצאָלט פריערויס ווערן נישט געדרוקט און ס'ווערט נישט אָפּגעענטפערט אויף אַזוינע פּרעטענציעס. באַריכטן פון די שטעט וואו ס'איז נישטאָ שטענדיקע 10 אַבאָנענטן ווערן נישט געדרוקט.

Red. Luzer Gerszon Frydenzon | גערזעצט: מ. ליבעסקינד לאָדז, קילינסקא 50 | Tłoczna J. Djament, Łódź, Kilińskiego 50
Tel. 188-76.